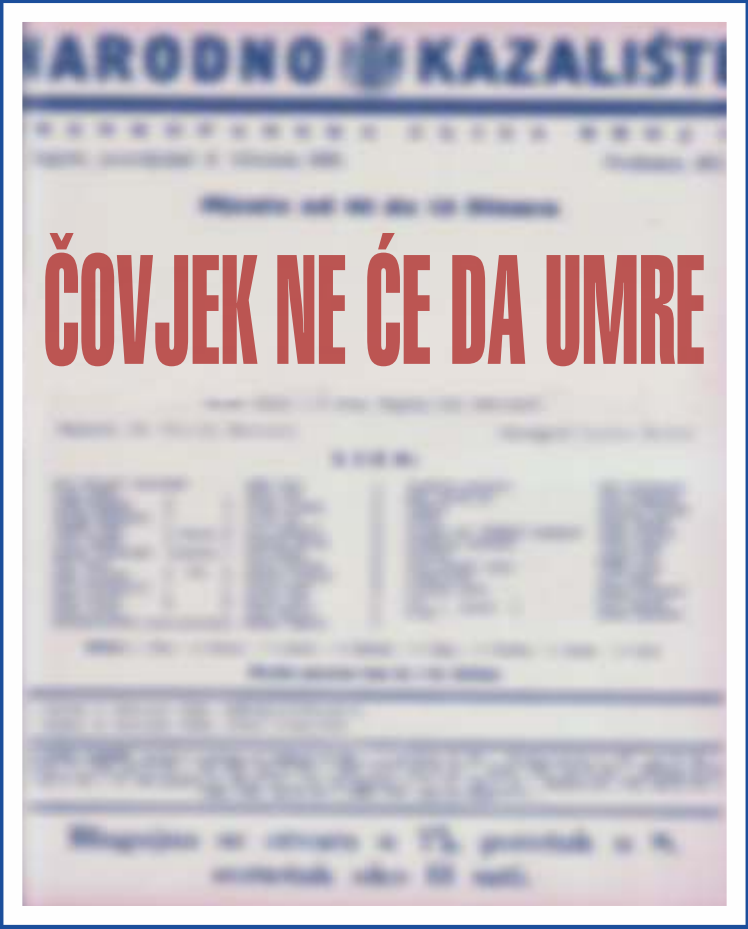

KALMAN MESARIĆ

ČOVJEK NE ĆE DA UMRE

KALMAN MESARIĆ / ČOVJEK NE ĆE DA UMRE

KALMAN MESARIĆ
ČOVJEK NE ĆE DA UMRE

Knjižnica Ogranka Matice hrvatske u Čakovcu
Knjiga 145.

NAKLADNIK
Ogranak Matice hrvatske u Čakovcu

ZA NAKLADNIKA
Zoran Turk

UREDNICA
Mirjana Hržić

JEZIČNA REDAKTURA,
LEKTURA I KOREKTURA KNJIGE
Marija Oto

NASLOVNICA:
Plakat za predstavu koja nikada nije izvedena

OBLIKOVANJE
Ivančica Srnec

TISAK
Tamposit Nedelišće

ISBN: 978-953-8488-36-8

CIP zapis je dostupan u nacionalnom skupnom katalogu knjižničnog sustava Bukinet (katalog.bukinet.hr) pod brojem 991006057148309366.

KALMAN MESARIĆ

ČOVJEK NE ĆE DA UMRE

Ogranak Matice hrvatske u Čakovcu
Čakovec, 2026.

ČOVJEK NE ĆE DA UMRE

UVOD

Vidjet ćete: u ovoj drami ponavljaju se izvjesni životi u novim oblicima. Neka vas to ne brine: s teozofskom teorijom o reinkarnaciji nema ova drama ništa zajedničkoga. Ovdje se tek radi o biblijsko geneološkoj vezi glavnih figura ove igre. Uz to, radi se i o raznolikoj množini života figure Čovjek u nizu ovih slika. Ova dva momenta spojena u jednu ideju objašnjavaju problem: mnogo raspoloženja, htijenja, osjećaja, nazora, oprečnih sumnja sukobljuju se u intimnom životu svakoga čovjeka.

Nastojao sam te živote ilustrirati plastično u scenskim slikama. Akcijska je pozadina svake slike jedan od grijeha, nazvan smrtnim.

Istaknuo sam akciju sa smrtnim grijesima da bih tim jasnije podcrtao ideju: smisao života jest smrt. Odatle krik Čovjeka: „Ne ću da umrem!“

Nakon počinjenih sedam smrtnih grijeha, utvrđuje se ta spoznaja. Čovjek je grijeh. Grijeh je smrt. U smrti treba ispaštati grijeh.

Ideja o smislu života: smrt, rađa novi problem. U tom problemu traži se konačno saznanje: smisao smrti jest vječni život u smrti. A pored toga i kazna za eksperiment koji se zove život.

Zbog jasnije ilustracije jedinstva u ljestvici jednoga niza života, iznosim scenski one ličnosti iz Biblije koje su počinjale grijehe prozvane kasnije smrtnima.

Budući da ovi životi odražavaju u jednoj osnovnoj figuri Čovjeka, uzeo sam za formalno oživljavanje tih života ličnosti s međusobnom genealoškom povezanošću, barem u svojoj interpretaciji biblijske fabule.

Ova povezanost traži da isti glumac igra sve figure s iste genealoške razvojne ljestvice.

Slike:	I. Lijenost	II. Oholost	III. Zavist	IV. Neumjerenost	V. Škrtost	VI. Srditost	VII. Bludnost	VIII. Rezime
Figure	Čovjek	Lucifer	Kain	Noa	Jakov	Mojsije	Natan	Pilat
	Majstor	Vlasnik parka	Šef	Direktor	Bilježnik	Jošua	Urije	
		Adam			Izak	Ministar	Betsabeja	
		Eva		Artistica	Rebeka		(Joab)	
			Abel	(Ham)	Ezav	Aron		
				Sem				
				Jafet				
	Dva policajca	Dva policajca	Dva policajca	Dva policajca	Dva policajca	Dva policajca	Dva policajca	Dva policajca

MAJSTOR ŽIVOTA, iako u nekim slikama sasvim proizvoljno umetnuta figura u biblijsku fabulu, ima također svoju genealošku ljestvicu: kao suprotnost Čovjeka on polazi s njim kroz sve njegove živote. Traži rješenje svojega problema.

Osim zbog genealoške veze biblijskih ličnosti, imao sam još jedan razlog da uzmem upravo biblijsku fabulu za podlogu ove igre.

Doduše, od biblijsko-povijesne fabule ostala su često samo imena i motiv. Dvadeseto stoljeće, idejno označeno vrijeme ovih događaja, transformiralo je čitavu akciju.

Ipak, problem, koji sam pokušao riješiti, traži po svojoj biti obnavljanje poznatih života.

I sam problem i njegova tehnička adaptacija, obnavljanje, nije simboličko. Sve je to svedeno isključivo u scenske relacije.

Čini mi se da je upravo biblijska podloga moje igre u vezi s grijesima Čovjeka najautentičnija ilustracija ideje o sukobu

Čovjeka i Majstora života. To je podloga na kojoj se najdostojnije može izgraditi problem ove igre. Nastojao sam taj problem riješiti u scenskoj gradaciji konačnom velikom spoznajom na liniji Čovjek – Život – Smrt – Bog.

Da bi se biblijski motiv ovih slika ilustrirao i vizualno, projicira se, prije početka svake slike, pred pozornicom jedan od najkarakterističnijih poznatih događaja iz biblijske povijesti u vezi s pojedinom slikom.

U ovoj drami nema lica, sve su figure. Slike ove drame nemaju pretenzije ni namjere biti realistički odraz životnih događaja: odraz životne zbilje. One su samo scenska realizacija fantazije, emocije i jedne ideje.

Tendenciju, kao aluziju na zbiljski život, ne sadrži ova igra. U njoj ima tendencije tek toliko koliko je današnje vrijeme traži od umjetnosti.

Uz dijaloge, u ovoj drami označena je tek najnužnija akcija. Forma akustične (tonske) i vizualne (inscenografske) interpretacije mora se pročitati iz samoga teksta.

Ovo je materijal za scenu. Režiser ga treba umjetnički modelirati za scensku objektivaciju.

Režiserova invencija i umjetnička fantazija treba iz ovoga materijala kreirati umjetničku jedinstvenost mojeg djela i scenskoga izražaja.

Pored svega ovoga još je nešto vrlo važno: scensko djelo može oživjeti samo scena. Zanos je uvjet scenskoga života.

Apeliram na neposrednu predanost ovom djelu svakoga koji žele figure ovoga oživjeti na sceni.

Bez čiste neposredne volje za umjetnički zanos ni jednom scenskom djelu pristupati se ne smije.

Ka Mesarić

I. SLIKA
SMRTNI GRIJEH: LIJENOST

Figure:

ČOVJEK BEZ FIZIONOMIJE, sivi, neutralni dvonožac
MAJSTOR ŽIVOTA, stara, lukava, stereotipno naučenjačka figura
DVA POLICAJCA

Scena:

Biro za posuđivanje životnih maski. Skučen prostor. Mrak. Tek ispred svake maske sedam smrtnih grijeha gori po jedan žižak. Pred ostalim maskama nije upaljeno svjetlo.

Majstor života obilazi maske. Skida ih, čisti, uređuje. Otvara jednu zavjesu i uvede za ruku u prostor Čovjeka bez fizionomije. Čovjek obilazi prostorom lijeno. Naposljetku sjedne umorno. Majstor ga promatra sumnjičavo.

MAJSTOR ŽIVOTA: Slušaj, čovječe. Ti se napokon ipak moraš odlučiti da ponovno počneš živjeti. Žižak života upaljen je pred maskama. One su spremne da ih staviš na sebe i poneseš u život.

ČOVJEK BEZ FIZIONOMIJE: Nemoj me siliti, majstore, da ponavljam živote koje sam već jedanput preživio i koji, promašeni, nisu donijeli nikakvog rezultata.

MAJSTOR: Onda se nisam brinuo za njih. Sada ću te pratiti i ja vjerujem u rezultat. Uostalom, ne razumijem zašto nećeš obnoviti živote koji su bili puni uživanja i iznenadnih senzacija.

ČOVJEK: Svako sam uživanje ispaštao u kazni. Svaka mi je senzacija donijela smrt. Koliko puta sam živio, toliko

puta sam morao i umrijeti. Zasitio sam se već tog besprekidnog izmjenjivanja života sa smrću i smrti sa životom. Umoran sam.

MAJSTOR: Odmaraš se gotovo već dvije tisuće godina.

ČOVJEK: O, premalo je dvije tisuće godina prema onom intenzitetu kojim sam ja živio svoje živote.

MAJSTOR: To su izgovori! Ti si od posljednjeg svog života kroz tolika stoljeća odmaranja postao tako lijen da više nećeš na svoje bezličje urezati lik života. To je sramota! Zar nije poneki tvoj raniji život sačuvao renomiranu uspomenu za potomstvo!?

ČOVJEK: Bez sumnje, ali ovdje ima maska koje ne podnosim i zbog čijih se života stidim još i nakon tolikog vremena.

MAJSTOR: Žalim, ali živote ne možeš preskočiti. Ti moraš redom živjeti sve živote koji su određeni za tebe.

ČOVJEK: Zar ja ne živim? Jedan žižak gori tamo bez maske.

MAJSTOR: Ti živiš neutralni oblik života: lijenost. Lijenost nema svoje fizionomije. Zato je taj život ostao bez maske.

ČOVJEK: Zašto ti je toliko stalo do toga da se ti životi obnove? Ostanimo, majstore, kod neutralnog oblika.

MAJSTOR: A progres? Zar se smije ostati kod jednoga oblika? Dragi moj čovječe, život je vječan! Život je krug! Život se mora živjeti besprekidno. Vrijeme traži varijante oblikâ. Meni je već dosadilo da gotovo dvije tisuće godina gledam kako ti živiš život lijenosti samo zato jer si prekomotan da uđeš u progres života. Život mora biti zanimljiv. Život mora uvijek biti nov. Ti si zaboravio da je život besprekidno stvaranje.

ČOVJEK: Dobro, majstore, pa zamisli onda za mene neke druge živote, a ne one, koje sam već živio. Pronađi za mene neke nove maske.

MAJSTOR: Nažalost, to se ne može. Svako čovječje truplo mora ponijeti kroz život jedan niz unaprijed određenih maski čiji su životi povezani krvnim srodstvom. U tom leži zakon vječnoga života. Treba zadržati uzročnu vezu.

ČOVJEK: Pa zašto je upravo moje truplo zapala nesreća da bude nositeljem ovako intenzivnih života? Volio bih da se mogu prihvatiti kakvih mirnih, građanskih solidnih života, kad već mora tako biti.

MAJSTORE: O, koliko si lijen, koliko si lijen! A ja samo zbog toga forsiram toliko tvoje živote jer su oni sinteza stvaranja. Hoću u liniji njihova odnosa prema meni, prema drugima i prema sebi, a naročito u odnosu jednoga života prema narednom otkriti najveću tajnu postojanja. Hoću saznati: *zašto sam ja uopće stvorio život.*

ČOVJEK: Majstore! Ti umni stvoritelju života i svemira! Zar ti ne znaš zašto si ga stvorio!?

MAJSTOR: Kada dijete zapali žigicu te plamen dohvati papir, a goruć papir pokućstvo i kuću i čitav grad, zar zna dijete zašto je prouzročilo požar grada? A ja, prijatelju, kada sam se u djetinjstvu svojem igrao glinom i formirao iz nje figuru čovjeka i tom čovjeku udahnuo dah svoga zanosa zbog užitka nad sagrađenom figurom, zar sam ja mogao predvidjeti posljedice svoje igre prije nego što je čovjek krenuo sijati zemljom sjeme svoga užitka i zanosa poput mene? Bilo je već prekasno kada sam se sjetio da pored života stvorim i smrt, svoju najveću zabludu, jer čovjek nije prestao sijati sjeme užitka. A sjeme dozrijeva i plod se rađa neprekidno.

ČOVJEK: Majstore! Zar je stvaranje bila igra djeteta? Majstore!

MAJSTOR: Svako je stvaranje igra, a igrati se može samo dijete.

ČOVJEK: A sada? Što hoćeš sada?

MAJSTOR: Sada? Haha! Sada kada sam ostario, sada se pitam zašto? Sada tražim smisao, sada hoću pronaći istinu. Želim naći opravdanje za sebe i svoj čin.

ČOVJEK: A što će ti to, majstore?

MAJSTOR: Što će mi to!? Zar se ne sjećaš koliko puta si u patnjama životnim zavapio nabacujući se psovkom na mene: Zašto si me stvorio!? Zar se ne sjećaš iz života koliko ljudi obilazi ranjenih koljena hramove vjerujući u ono što ni ja sam još nisam dokučio? Zar se ne sjećaš koliko upitnika nije čulo odgovore na svoja zdvajanja da bi se onda ispružili kao bodež u srce, kao tane u sljepoočnicu? Sada sam se trgnuo i želim naći odgovor za svoj čin. Hoću spoznati istinu jer igra moga djetinjstva mora dobiti smisao.

ČOVJEK: Majstore, razumijem! Što mi je činiti?

MAJSTORE: Uzet ćeš redom ove maske i živjet ćeš ponovno njihove živote. Ja ću te slijediti kroz sve tvoje živote i u svim njihovim fazama vrebat ću na *istinu*.

ČOVJEK: A kada je nađeš, majstore?

MAJSTOR: Kada je nađem, poklonit ću je životu, a u zamjenu uzet ću iz života smrt. Moram ispraviti nestašnost svojeg djetinjstva i zabludu svoje starosti.

ČOVJEK: Dobro je, majstore, prihvaćam! Samo, otkad sam ja živio svoje živote, toliko se toga kroz stoljeća pomaklo u životu, promijenilo i usavršilo po čovjeku, da ću se teško snaći.

MAJSTOR: Hoćeš biti suvremen?

ČOVJEK: Želim se, majstore, koristiti tehničkim i kulturnim tekovinama dvadesetoga stoljeća.

MAJSTOR: Ti si određen da živiš živote poznatih ličnosti iz Biblije. Što će ti tehničke i kulturne tekovine dvadesetoga stoljeća?

ČOVJEK: Hoću sebi olakšati i zaštititi život.

MAJSTOR: Dobro je! (*Odgrne zavjesu, a iza nje izađu DVA POLICAJCA i stanu lijevo i desno pored ČOVJEKA.*) Evo ti što si tražio.

ČOVJEK: Zar ovo?

MAJSTOR: Tražio si!

ČOVJEK: Koja je prva maska?

MAJSTOR (*gasi žižak „Lijenosti", skida prvu masku i daje mu je*): Prva je maska Lucifer, a karakteristika njegova života jest – oholost.

Čovjek uzima masku, a zavjesa pada.

II. SMRTNI GRIJEH: OHOLOST

Figure:

ADAM, najdrevniji gospodin srednjih godina, rogonja

EVA, najobičnija lijepa gospođa, koketna kako je to već običajno kod lijepih gospođa

LUCIFER, elegantan ljubavnik, kućni prijatelj gospodina Adama

VLASNIK PARKA, stariji, dobroćudni gospodin, ponešto energičan

DVA POLICAJCA

Scena:

Elegantan moderni park: "Eden". Klupa. Pred portalom stoje DVA POLICAJCA kao burleskni rezultat kulture XX. stoljeća. Oni stoje pred scenom kao dvije ukroćene figure, tek na kraju svake ulaze u akciju.

LUCIFER: Dokle ćemo se morati skrivati po tim parkovima? Moj mi ponos ne dopušta više ovo krijumčarenje osjećaja. Pobrinuo sam se da tvoj muž sazna sve.

EVA: Ti si poludio! No samo bi mi to još trebalo! Uostalom, zar tebi nije dosta što te volim? Što te volim iskreno i što samo tebe volim?

LUCIFER: Ne, Eva! Ja ne mogu podnijeti ni pomisao da ti pripadaš još nekome osim meni.

EVA: Ali, dragi moj, pa ti dobro znaš da ja ne volim Adama.

LUCIFER: Da, vjerujem ti da ga ne voliš i zato mislim da će ti biti tim lakše da ga ostaviš i pođeš sa mnom.

EVA: Ne, zaboga! Čemu praviti skandale, čemu afere? Osim toga, ja to ne mogu Adamu učiniti. On je tako dobar, on

me voli, pa kako bih mu mogla nanijeti takvu bol. Ne, ja to ne mogu. Makar ga ne volim, ali ja sam ipak njegova žena.

LUCIFER: Dalje se ne može ovako! Ja se ne mogu zadovoljavati ostatcima milovanja tvojega muža. Ili ćeš pripasti samo meni ili nećeš više pripadati niti njemu.

EVA: To znači?

LUCIFER: To znači: ubit ću i tebe i sebe.

EVA: Lucifere, to su djetinjarije! Ti to nećeš učiniti kad saznaš da ću postati majka. Ti se čudiš, ali tako je. Ja sam trudna i to s tobom Lucifer. Pozitivno s tobom, Lucifere. Pozitivno s tobom. Hoćeš li, dakle, ubiti svoje dijete?

LUCIFER: Eva! Majka, majka ćeš postati? O, Eva! Eva! Dijete!? Rodit će se dijete! Dijete naše strasti, naše ljubavi! Eva! Ja sam sretan. Bezgranično sretan.

EVA: Eto vidiš! I treba biti sretni. A ti dobro znaš da bi svaki skandal pomutio našu sreću.

LUCIFER: Da, ali dijete je moje!?

EVA: Pa naravno. Tvoje, Lucifere.

LUCIFER: Eva! Dijete je moje!?

EVA: Kunem ti se njegovim začećem i njegovim porodom: dijete je tvoje.

LUCIFER: Dijete je moje! Prema tome, ti se moraš rastati od muža. Ti moraš poći sa mnom. Ti moraš postati mojom ženom. Sada je to posve jasno.

EVA: Kako?

LUCIFER: Kako!? Ja te ne razumijem. Pa Adam će saznati da je dijete moje.

EVA: A zašto da on to sazna?

LUCIFER: Zašto da sazna? Pa ti valjda to dijete, to moje dijete, ne misliš podmetnuti Adamu kao zakonito?

EVA: Podmetnuti? Ne! Ti si naivan. Adam će biti sretan u iluziji da je otac.

LUCIFER: Ne! Ja takvo što neću nikada dopustiti! Upamti: Lucifer je džentlmen! Ja ću čitavu tu stvar raskrinkati pred tvojim mužem.

EVA: Lucifere! Jesi li svjestan toga što govoriš!? Znaš li ti da moj muž ne bi mogao podnijeti taj udarac. I onda ja ne bih imala srca da mu kažem ovakvo što.

LUCIFER: Rekao sam ti već da sam mu rekao da dođe ovamo. Hoću da on sve sazna. Neka nas zatekne in flagranti. Uostalom, možda već gdjegod i prisluškuje gospodin suprug. Eva, ja te volim, a moj mi ponos ne dopušta više da te dijelim. Hoću biti ravnopravan tvom zakonitom mužu i pred svijetom. Još i više, hoću biti prvi i jedini. Naročito sada kao otac.

EVA: Ti me ljutiš i to je bezumlje što ti govoriš. Ja ću pobjeći, ja ću se sakriti, ali mene moj muž ne smije zateći ovdje. Kako možeš biti tako neoprezan? (*Hoće pobjeći. Lucifer ju zadrži u zagrljaju.*)

LUCIFER: Ne, sada ne smiješ odavde! Ja te ljubim. Ne boj se.

EVA: Ako me voliš, ako me samo malo voliš, Lucifere, pusti me. Čemu izazivaš te neprijatnosti?

ADAM (*došao je naglo i zastao*): Ohoho! Što ja tu vidim? E, ovo vam je uspjelo, dragi Lucifere. No znate, da me niste sami pozvali ovamo, mislio bih da se vi to ozbiljno grlite.

LUCIFER: I jest ozbiljno!

EVA: Ah, znaš, Adame, ovaj Lucifer se sjeti svačega. Kaže: ajde, da iznenadimo Adama pa me dovuče ovamo. Uvijek su mu samo šale na pameti.

LUCIFER: Pardon, to nisu nikakve šale! Pozvao sam vas ovamo, gospodine Adame, jer sam vas želio poštedjeti

cinkanja.

ADAM: Ajte, molim vas! Sada je već dosta toga. Šala vam je uspjela, a sad možemo malo prošetati. Bogami, u prvi čas sam se gotovo iznenadio.

LUCIFER: Ponavljam, to nije bila nikakva šala. Da znate kratko i jasno: vaša je gospođa u drugom stanju.

EVA: Gospodine Lucifere!

ADAM: No, no, no, no! Tu zbilja prestaje šala. Oprostite, ali to se ipak vas ne tiče. Nemojte se na ovakav način miješati u naše obiteljske intimnosti.

LUCIFER: Ja sam vam morao to reći.

ADAM: Ali to nije ukusno. Prepustite to samo mojoj ženi, ona će mi to već saopćiti.

EVA: Ali naravno, Adame. Zaboga, gospodine Lucifere, pa vi brbljate svašta.

LUCIFER. To nije svašta. Gospodine Adame! Vaša je gospođa trudna sa mnom.

ADAM: Dakle, vi ste nepristojni, Lucifere. Sramite se!

EVA: Šutite, čovječe. To su ludorije što vi govorite.

LUCIFER: Rekao sam što sam imao reći, a vi, gospodine, povucite iz toga posljedice.

ADAM: Ali, djeco! Šta znači sve to?

EVA: Lucifere, to nije normalno što vi činite.

LUCIFER: Eva, priznaj, molim te, priznaj svome mužu da me voliš pa neka se sve jedanput zauvijek završi.

ADAM: Slušajte, ako budete i nadalje vrijeđali moju ženu, ja ću vas morati vrlo energično pozvati na odgovornost.

LUCIFER: Gospodine! Ja sam ljubavnik vaše žene. Razumijete li konačno sada o čemu se radi?

EVA: Lucifere, svladajte se!

ADAM: Gospodine Lucifere, tu se događaju stvari zbog kojih bi vas svaki drugi muž pozvao na dvoboj.

LUCIFER: Pa to ja i čekam! Naravno, dvoboj! (*Izvadi revolver.*)

EVA: Nemojte pucati, zaboga. To nije potrebno.

ADAM: O ne, ne, Eva. Pusti samo. Sad već moramo pucati jer je on tebe uvrijedio. Znaš, u takvom slučaju se onda mora pucati.

LUCIFER: Molim. Ja hoću da vaša žena postane mojom ženom. Ako to ne ide drukčije, onda je potrebno da se bijemo. Razumijete li me sada?

ADAM: O, to je već drsko. Zbog toga bih vas morao zapravo i ubiti. Imam i ja revolver. Izmjerimo korake.

LUCIFER: Na deset?

ADAM: Kako god želite.

(*Izmjerili su korake i postavili se. Revolvere su uperili jedan prema drugome. U taj čas izađe iz grma*)

VLASNIK PARKA: Pardon, gospodo! Tako daleko ipak nećemo pustiti strastima maha. Spremite revolvere.

LUCIFER: Što se to vas tiče!? Tko ste vi?

VLASNIK: Spremite revolvere!

LUCIFER: Tko ste vi?

VLASNIK: Dakle vas, gospodine Lucifere, zanima, tko sam ja. Dopustite mi da vam se predstavim: ja sam vlasnik ovoga parka.

LUCIFER: Drago mi je. No, pa što onda?

EVA: Hvala vam što ste došli u pravi čas, gospodine. Spriječili ste krvoproliće.

ADAM: Niste me trebali smesti u nakani da ubijem ovoga gospodina.

LUCIFER: Uostalom, ako ste vi i vlasnik parka, vi se nemate pravo miješati u naše intimne odnose.

VLASNIK: Vi se nalazite na mom zemljištu.

ADAM: Vi nas imate potpuno pravo otjerati odavde. Oprostite, molim.

EVA: Mi ćemo vam se pokoriti bez protesta. Oprostite!

LUCIFER: Ne, mi se nećemo pokoriti! Naposljetku, tko ste vi? Vlasnik parka? Kakvo je to smiješno i nesuvremeno zanimanje biti vlasnik parka. Ajte, ajte, molim vas, maknite se i pustite nas našem obračunavanju koje se vas ništa ne tiče. Molim vas, otiđite i shvatite da vam se smijem. Ako vam to nije dosta, onda vam se i prijetim.

VLASNIK: Vi ste drski! Vidite, gospodo, ja nisam imao ništa protiv toga kada sam doznao i vidio da se ljubaka u mom "Edenu". Vi ste se, gospodine, sastajali s gospođom dnevno u ovom parku, a ova je klupa stenjala pod orgijama vaših milovanja.

LUCIFER: Vi ste senilan i indiskretan. Ali u ovom slučaju dolazi mi to u prilog.

ADAM: Što vi to govorite, gospodine!? To vi o mojoj ženi? Kako možete biti ovoliko netaktični?

VLASNIK: Smirite se, gospodine Adame. Nije sada važno o čijoj ženi se govori. Eto, ja sam vidio, ali nisam htio vidjeti. Rezignirao sam i šutio jer je to na kraju sudbina svih parkova. Parkovi, čini se, jedino zbog toga i postoje da bi se u njima moglo ljubakati. Ali ovom gospodinu to nije bilo dosta. Nesmetana ročišta u tuđem parku uzoholila su ga. Vi ste se, gospodine Lucifere, toliko razbahatili, da vas više nije zadovoljila tiha idila preljuba u mojem parku. Vama su se u vašoj oholosti prohtjeli skandali. Jest, vi ste upravo čeznuli za skandalima. Ali to,

vidite, ja ne mogu podnijeti. Upamtite: ne trpim i neću podnositi skandale oholih i prepotentnih ljudi u mom "Edenu".

LUCIFER: Vi to možete nazvati skandalom ili kako god želite, ali ja vam ponavljam da je to interna stvar ovoga trokuta i ja vas posljednji put molim da se maknete!

EVA: Lucifere, budite pristojni!

ADAM: Oprostite mu, gospodine. On je uvijek ovako nasrtljiv, a danas je, uz to, još i nejasan.

LUCIFER: Sve to nije točno. Ja tek neću da se u potomstvo unese laž da je Adam otac prvoga djeteta Evina. Hoću da se iz generacije u generaciju poštuje moje ime, ne samo kao prvog ljubavnika Evinog, već i kao oca prvog njezinog djeteta. Ja to hoću i zahtijevam te vas molim, da me ne smetate.

VLASNIK: Vi biste mogli biti malo skromniji i zadovoljiti se ulogom ljubavnika. Jer ovo je oholo zbog forme i neprovedivo zbog bračne ravnoteže što vi tražite.

LUCIFER: Ne tiče me se niti forma, niti bračna ravnoteža. Hoću tek da se poštuje istina: ja sam otac budućeg djeteta Evina.

VLASNIK: Okrutno je od vas, dragi Lucifere, što se ovako igrate s mojim slabostima. Istina! To je lijepo i ja ću biti vaš saveznik, ali morate mi dokazati tu istinu.

LUCIFER: Dokazati? Kako se to može dokazati? Eva će to morati posvjedočiti.

VLASNIK: No da, znate ženama se u tim pitanjima rijetko može potpuno vjerovati.

LUCIFER: Ali ja osjećam tu istinu!

VLASNIK: Osjećaj? To nije ništa. Osjećaji su relativni. Istina ima samo onda apsolutnu vrijednost ako je osnovana na

dokazima. Dokažite, dakle. Dokažite.

LUCIFER: Vi se poigravate sa mnom, gospodine! Zašto ignorirate moje uvjerenje!?

VLASNIK: Vi vaše uvjerenje o istini temeljite na potentnosti i oholosti. Takva se istina ne priznaje u životu. Maknite se.

LUCIFER: Ne! Prkosim vam jer sam svjestan svoje snage i pravednosti. Maknite se ili ću preći preko vas!

VLASNIK: Meni je žao što vam moram oboriti iluziju o vašoj snazi. Straža!

DVA POLICAJCA (*stupila su ispred portala na scenu.*)

VLASNIK: Gospodina Lucifera izvest ćete iz parka. Njemu je pristup u "Eden" zabranjen najstrože za sva vremena. Izvedite ga!

DVA POLICAJCA (*vode Lucifera van.*)

LUCIFER: Kakav je to postupak! To je nepristojno i prosto!

ADAM: Pravo je tako, gospodine. Dođi, ženo. Idemo i mi.

EVA: Pođimo, Adame.

VLASNIK: Ne žurite se za njim, gospođo. Još ćete ga lako sresti.

ADAM: Uvjeren sam da se moja žena i ne želi sastati s tim strastvenim gospodinom.

EVA: Pa razumije se, Adame.

VLASNIK: Molim, u mom parku svakako više ne.

ADAM: Još samo jedno diskretno pitanje, gospodine. Bit će da ste se vi malo nedelikatno zabunili kada ste rekli da je moja žena ljubakala u vašem parku s Luciferom? Ja vjerujem svojoj ženi i znam da je apsolutno isključeno da bi se ona upuštala s takvim čovjekom.

EVA: Kako si mogao samo i načas posumnjati u mene, Adame?

ADAM: Nipošto, draga Eva! Znam ja da Lucifer nije samo strastven, nego gotovo lud pa brblja koješta.

EVA: No, pa čemu onda pitaš gospodina?

ADAM: To tek tako zbog umirenja svoje savjesti i zbog svoje skrupulozne prirode. Htio bih da mi gospodin izjavi kako nisi dolazila ti ovamo s Luciferom. Hoću da gospodin, kao svjedok ovog našeg incidenta, obori Luciferove luđačke insinuacije da je on otac našeg budućeg djeteta.

EVA: Budite, dakle, kavalir, gospodine. Izjavite!

VLASNIK: Kakve vam izjave mogu ja dati? Ja sam tek vlasnik parka, a vi ste bračni par. Ja ću čuvati svoj park, a vi otiđite kući i čuvajte vaše strasti. A što se tiče one insinuacije o ocu, to je smiješno. Lucifer je to u svojoj prepotentnoj oholosti shvatio suviše ozbiljno, a vi ga trebate ismijati, gospodine Adame. Vjerujte, svejedno je tko je pravi otac djeteta. Glavno je da nije došlo do skandala, a spasili smo i istinu matične knjige. Tamo će pisati da ste otac djeteta vi. Što hoćete više?

Zavjesa.

III. SMRTNI GRIJEH: ZAVIST

Figure:

ŠEF FIRME "ŽETVA"

KAIN, direktor odjela za zemaljske plodove; ekonom, tvrd, odlučan

ABEL, njegov brat, direktor odjela za stoku, senilni mekušac

DVA POLICAJCA

Scena:

Poslovnica firme "Žrtva" import-export stoke i zemaljskih plodova. Pisaći stol. Telefon. Radio.

ŠEF (*telefonira s burzom*): Halo! Izvještajni ured burze? Da? Ovdje šef firme "Žrtva" import-export stoke i zemaljskih plodova. Molim vas! Danas još nije bilo radio izvještaja. Što? Panika na burzi? Kako? Dobro, dobro! Sada javljate? Hvala!

(*Regulira radio aparat. Iz megafona se čuje*):

... Osim ovih zaključnih tečajeva na današnjoj robnoj burzi bilježe za 50 do 75% niže cijene od jučer, dok je, naprotiv, cijena tovljenim svinjama porasla za 50%, a rogatom blagu za 100%. Cijene su sljedeće...

ŠEF (*prekida radio izvještaj. Iz radija čuje se plesna muzika i pjevanje*): Strašno! Katastrofa! Neću ni čuti. (*Kućni telefon*) Zamolite gospodu direktore Kaina i Abela neka smjesta dođu k meni. (*Uzrujava se.*)

ABEL (*ušao je nakon pauze*): Primio sam izvještaj s današnje burze.

ŠEF: Molim. Zato sam vas i zvao. Kako vaš odjel za stoku, gospodine Abeel?

ABEL: Izvrsno, gospodine šefe! Ako je tendencija današnje burze stabilna, a ja se iskreno nadam da će cijene iz dana u dan sve više rasti, onda će moj odsjek kod naredne bilance iskazati suficit za cca 200% veći od lanjske godine.

ŠEF: Čestitam, dragi direktore! Koje su bile vaše spekulativne mjere za taj dobitak?

ABEL: Lani, dok je cijena stoke bila vrlo niska, dao sam po selima pokupovati toliko blaga, koliko natrpano stane u naše sveukupne majure. U posljednje vrijeme, kako vam je poznato, gospodine šefe, nismo prodali niti jedne glave. Na taj su način neke najrjeđe pasmine sasvim nestale na tržištu, tako da ih seljaci nemaju niti za rasplod. Kako konkurencije nemamo, to smo danas mi apsolutni gospodari tržišta stoke.

ŠEF: Hvala vam. Za vaš uspjeh nagradit ću vas posebno, gospodine Abele.

(*Međutim, ušao je Kain.*)

Da čujem vaš referat o stanju zemaljskih plodova, gospodine Kain.

KAIN: Predviđao sam ovu neprijatnost. Nažalost, moj odjel pokazat će kod naredne bilance osjetljivu pasivu.

ŠEF: Objasnite!

KAIN: Vi znate, gospodine šefe, da je u zemlji bila glad i da smo mi u to vrijeme kupovali žito uz neobično visoke cijene.

ŠEF: Glad? Što se nas tiče glad? Jeste li vi bili gladni? Ili sam ja bio gladan? U kakvoj je to vezi s katastrofom za koju mi javljate?

KAIN: Čopori gladnih žena i hrpe polumrtve djece poremetili su moj hladni proračun i ja sam, da bih mogao biti čovjek, prestao na čas biti spekulant i dogodilo se da sam besplatno dijelio skupo plaćeno žito seljacima za sjetvu.

ŠEF: Kako ste se usudili!? Kako smijete dijeliti nešto što nije vaše?

KAIN: Prevario sam se. Seljaci su mi dali obveznice da će nam nakon žetve vratiti zrnje s kamatama od deset na sto litara. Međutim većina seljaka ponijela se podlo; prodali su žito još u klasju našoj konkurenciji u bescjenje. Polja su ove godine urodila i predobro. Razumljivo je, dakle, da cijene padaju iz dana u dan.

ŠEF: Vi ste nasjeli na seljačke laži.

KAIN: Da to spriječim, trebao sam i ja lagati. To je bilo mnogo teže jer je svijet znao da su naši hambari puni.

ŠEF: Ne treba lagati! Ni vi niste trebali lagati. Zašto niste rekli istinu: čuvamo žito za spekulaciju!

KAIN: Gospodine šefe! Bila bi izbila revolucija.

ŠEF: Dobro! Onda bi revolucija bila posljedica jedne istine. Ovako je katastrofa našega poduzeća posljedica jedne laži.

KAIN: Trebao sam biti cinik da bih mogao dražiti ljude ovakvom istinom.

ŠEF: Vi govorite koješta! Zar istina može biti cinizam?

KAIN: Često, gospodine šefe.

ŠEF: Jasno mi je da su nas ovakvi vaši nazori morali dovesti do katastrofe. Vi ste upropastili firmu!

KAIN: Nama još uvijek preostaje da seljake tužimo sudu. Želite li ih posve uništiti, još uvijek možete. Za ovrhovoditelja naći će se još nešto kod svakoga. A što se

firme tiče, nju kraj svojih ogromnih rezerva, ne može upropastiti jedan ovakav udarac.

ŠEF: Oprostite! Vas se ne tiču nikakve rezerve! Vi ste postavljeni u firmi da privređujete, ne da uništavate. Gospodine, ja sam ogorčen nad vašim radom. Vi oštećujete naše interese. Prisiljen sam izraziti vam svoje nepovjerenje!

KAIN: Bojim se, gospodine šefe, da vaša uzrujanost ne svladava trenutak. Doći ću kasnije da stvar objasnimo mirno.

ŠEF: Gospodine, vi za koga istina znači cinizam, vi se usuđujete tim tonom razgovarati sa mnom!? Žao mi je što vam pred vašim bratom, kojega cijenim, moram reći, da vas ovoga trena otpuštam iz službe.

KAIN: To ide predaleko!

ŠEF: Bezgraničan sam u kažnjavanju kao i u dobroti. Pobrinut ću se za to kod "Saveza poslodavaca", da ne dobijete posao nigdje i ni kod koga u cijeloj zemlji.

KAIN: Gospodine, vi postupate krvnički!

ŠEF: Vi ste uš! Vi ste parazit! Kako da se drukčije postupa s vama?

KAIN (*zgrči pesnicu, sprema se navaliti. Jedan čas. Ali, zatetura i smiri se*): Histerik!

ŠEF: Napolje! Napolje!

KAIN: Ne! Ovako me nećete otjerati. Sve što sam radio, bilo je učinjeno u najboljoj namjeri. Htio sam pomoći gladnima i siromašnima.

ŠEF: U poslu postoje samo dvije rubrike: aktiva i pasiva. Nema ni sitih ni gladnih, ni bogatih, ni siromašnih.

KAIN: Tu mudrost nisam znao.

ŠEF: Žalim. Da ste ju znali, ne biste ju morali sada osjetiti.

ABEL: Ti si uistinu vrlo neoprezan, Kain.

ŠEF: Molim, trenutak. A da u isto vrijeme dokažem i svoju pravednost i da vidite, koliko znam cijeniti savjesnost i rad u korist firme, odlikujem vašeg brata, gospodina Abela, time da mu dodjeljujem kolektivnu punomoć u našoj firmi, a mjesečne prihode povisujem mu za 50%.

ABEL: O, hvala gospodine šefe, najsmjernija hvala. Čime sam zavrijedio tu naklonost? Hvala!

ŠEF: Pričekajte. Donijet ću vam napismeno otpusnicu i odlikovanje. (*Izađe.*)

KAIN (*hoće prići Abelu. On mu izmakne i prošeta sobom*): Abele, brate! Što se tu događa? Što ću ja sada ponižen, osramoćen, otpušten, izbačen? Abele, pomozi mi!

ABEL: Molim te, nemoj samo mene uvlačiti u to. Ja hoću biti čist. Svatko treba vršiti svoju dužnost savjesno.

KAIN: Abele, zaboga! Zar se meni može predbaciti da sam nesavjestan? Slušaj, ja smatram da naš šef danas nije normalan. On ima napad ludila.

ABEL: Zabranjujem ti da u mojoj prisutnosti govoriš o šefu pogrdno!

KAIN: Što znači to, Abele? Kako ti to razgovaraš sa mnom? Ti bi mi mogao i morao pomoći.

ABEL: O tom više ni riječi. Ja se apsolutno ne uplićem u te stvari.

KAIN: Pa ti si moj brat, Abele. Tko će mi pomoći, ako ti nećeš? Razgovaraj kasnije sa šefom.

ABEL: Pardon. Ja sam ovdje direktor, a od ovoga časa i prokurist firme i mogu samo razgovarati službeno.

KAIN: Ti se odričeš brata, Abele!?

ABEL: Ja priznajem samo interese firme. Sve ostalo me se ne tiče.

KAIN: Abele, pa je li to moguće. Meni se otvaraju oči. Ti si štreber, najobičniji servilni štreber i ulizica.

ABEL: Pustimo to! Zavidiš mi na položaju. Imaš i razloga jer ja napredujem kao savjestan činovnik.

KAIN: Abele! Tvoj me perfidni način izaziva! Ne razgovaraj ovako sa mnom!

ABEL: Zavidiš mi na položaju. Hoćeš i mene upropastiti. Velim ti: ja za tebe ne mogu učiniti ništa i molim te da me pustiš na miru.

KAIN: Abele!!!

ABEL: Zvat ću u pomoć ako ne prestaneš. Šef će te dati zatvoriti.

KAIN: Što!? Razumiješ li ti to što govoriš?

ABEL: Ti prijetiš!? Ti me hoćeš fizički napasti. Tebe treba dati zatvoriti!

KAIN: Molim te, nemoj izazivati u meni sve najgore ljudske nagone. Vidiš, ja ću se umiriti. Ali te molim, poštedi me. Molim te.

ABEL: Ah, što! Uvijek si mi zavidio. Sad ti mogu to reći. Ali tvoja je taktika kriva. Pravio si sebe popularnim u narodu pa si izvisio kod šefa. Tko ti je kriv?

KAIN: Abele, zaklinjem te, sjeti se da smo braća.

ABEL: Otkud najedanput kod tebe te sentimentalnosti! Mani se toga. Ne priznajem te. Ti si opasan tip. Ti si od danas nitko i ništa. Molim te da zaboraviš da sam ti brat. Haha! Pjeniš se od zavisti! No, drago mi je što ti naposljetku mogu to reći. Uvijek si samo smetao mojoj karijeri.

KAIN: ABELE!!!

ABEL: Stidim te se i odričem, da, odričem!

KAIN (*zadrhti. Bijes koji je kovitlao svim njegovim živcima, eksplodirao je. Njegova ruka dohvati mehanički kamen, koji je ležao na spisima šefovog pisaćeg stola, i u istom trenutku udari Abela u glavu.*) Ja se tebe odričem, pseto!

(*Ostao je trenutak nad lešom. Kamen mu je ispao iz ruke. Otkotrljao se niz mrtvoga Abela. Tren. Zatim se Kainovo lice zgrči jer je uvidio, da je učinio groznu stvar: bratoubojstvo.*)

ŠEF (*donosi odlikovanje i otpusnicu*): Gdje je vaš brat, gospodine Kaine?

KAIN: Zar sam ja čuvar brata svojega?

ŠEF: Evo vam otpusnica!

KAIN (*ne uzme, već pođe.*)

ŠEF (*pođe jedan korak. Opazi mrtvoga Abela i prodere se prestravljeno*): Krv! Krv! Policija! Po-li-ci-ja!!!

DVA POLICAJCA (*jurnu za Kainom kroz zavjesu koja pada.*)

IV. SMRTNI GRIJEH: NEUMJERENOST

Figure:

NOA, šef koncerna svih vinograda u zemlji, stari razvratnik
SEM
HAM
JAFET, njegovi sinovi
DIREKTOR BAJA, ulizivačko lukava i proračunata konobarska priroda
ARTISTICA
PLESAČICE RAZNIH RASA
DVA POLICAJCA

Scena:

"Noa - bar". Noć. Orgije. Jazz.

NOA (*jede i pije sa stola improviziranog na glavama plesačica. One kleče u polukrug pred njim. Pijan je i razgaljen. Progutao je posljednji zalogaj. Čep bezbrojne šampanjske boce puknuo je ponovno. S čašom u ruci ustaje, obilazi pijano karijatide bara koje na njegov nagovor oživljuju.*): Tko je imao čast prkositi četrdesetodnevnoj poplavi na mojoj jahti? Molim neka se jave oni kojima se moje plemenito srce nije smilovalo? Jesam li tebe strpao na svoju jahtu? Jesam. Tebe? Jesam. Recite mi, molim vas, koga ja zapravo nisam strpao? Sve! Naprosto sve. Ja sam dobar čovjek. Ja sam samo mahnuo rukom i rekao: spašavajte se! Moja jahta! Hehe! Kako smo ono prozvali moju jahtu? Direktore, kako se zove moja jahta?

DIREKTOR BARA: Prozvali smo je "Noina barka".

NOA: Izvrsno! "Noina barka".

DIREKTOR: Jest, gospodine Noa!

NOA: Jeste li i vi bili na mojoj jahti?

DIREKTOR: Ja sam obnašao čast i dužnost kapetana.

NOA: Eto, on je bio kapetan, naprosto kapetan. Velim ja; moja jahta bila je naprosto zvjerinjak. Moje dame, pijmo u zdravlje božjeg zvjerinjaka. Eks! Direktore, svaka dama mora sa mnom popiti po jednu bocu šampanjca eks. Koja ne popije, bit će kažnjena na jedan sasvim neobičan način. Direktore, izmislite način.

DIREKTOR: Da pleše na glavi.

NOA: Fuj! To mi se gadi.

DIREKTOR: Da prepliva Tihi ocean.

NOA: Izvrsno! Da privezana konopom uz moju jahtu prepliva Tihi ocean. Moje dame, koja hoće plivati? Neka se samo javi.

DIREKTOR: To bi bila najteža kazna jer od posljednje katastrofalne poplave neće nitko više vidjeti vodu.

NOA: Vrlo dobro! Nitko neće vidjeti vodu. Vi imate genijalne komentare, gospodine direktore. Dajem nalog da se iskopa bazen u promjeru od pedeset kvadratnih kilometara i da se napuni vinom! Jahtu ćemo prenijeti u bazen i odsad ploviti samo u vinu.

DIREKTOR: Ovo je ideja. Poklonimo se pred stvoriteljem vinskoga mora!

(*SVI uz ovacije kleknu pred Nou.*)

NOA: Ako u vinskom moru dobijete morsku bolest, molim, prijatno. To je sasvim razumljivo jer od vina se i dobiva morska bolest. Ali mi ipak ne možemo dopustiti, moje dame, da nas terorizira voda! Ako je kome stalo do

ljuljuškanja, molim. Vino je ljuljačka radosti i zaborava. Moje dame, eks!

ARTISTICA: Danas sam se do sita najela i napila. Hvala ti. Ali posljednjih osam dana nisam platila večere. Budi dobar pa podmiri taj neznatni račun kod direktora, ako možeš.

NOA: Direktore, objasnite ovoj gospođici tko sam ja.

DIREKTOR: Gospodin Noa je šef koncerna svih vinograda u zemlji.

NOA: Jesam li ja u stanju podmiriti račune?

DIREKTOR: Vi ste u stanju podmiriti račune svih artistica na svijetu.

NOA: U kojoj visini mogu ja podmiriti račune?

DIREKTOR: Vaše je bogatstvo neiscrpivo.

ARTISTICA: Djevojke, Noa plaća sve naše dugove! Živio!!! Treba zaplesati jedan ples njemu u počast! Jedan ples posebno za njega.

(*Pleše se ples. Noa se zavalio u naslonjač, pije mnogo i jede ponovno. Konobari u dugim povorkama nose i odnose jelo. On je zabavljen samo hranom i pićem. Ples i ne gleda. Prolazi čitava zbirka pladnja s različitim jelima. Boce vina samo se prazne. Djevojke odnose čitave piramide ispražnjenih boca. I ples je već prestao. U baru je nastao tajac. Plesačice se pogledavaju i svi su začuđeni kako Noa ne reagira ni na što, samo se bavi hranom i vinom.*)

ARTISTICA (*povjerljivo Direktoru*): A što je s ovim starkeljom? Taj se samo hrani i poji.

DIREKTOR: Da, on konzumira nešto više hrane i pića nego mi ostali. On podnosi mnogo.

ARTISTICA: Ovakvi su mi ljudi sumnjivi. Hoće li on zaista htjeti platiti moj račun?

DIREKTOR: Hoće, hoće. Poznam ja njega dobro. On je kavalir. Samo, eto, tako, uživa u tom da mnogo pije i jede. Zato smo ovaj bar i prozvali njegovim imenom, "Noa bar".

ARTISTICA: Pa mi bismo se onda možda mogle i izgubiti. Da odemo drugim gostima?

DIREKTOR: Budući da se nažderao, zaspat će. Onda možete otići.

(*Dotle se Noa ponovno najeo i napio.*)

NOA: Oho! Vi ste još ovdje, golubice!? Zašto ništa ne plešete?

DIREKTOR: Ako želite, smjesta ćemo narediti. Muzika!

ARTISTICA: Moje će ti kolegice zaplesati jedan novi ples koji ćemo prozvati tvojim imenom. Neka se zove "Noin ples".

NOA: Ajde, neka, neka! Čekaj da se udobno smjestim, gavrane moj, pa da gledamo ples. (*Izvali se u krilo Artistice.*)

(*Ples traje. Noa u to vrijeme zaspi i zahrče. U tom položaju nađu ga njegovi sinovi, Sem, Ham i Jafet. Kada ga Sem i Jafet ugledaju, naglo sakriju pogled i okrenu se.*)

SEM: Naš otac!

DIREKTOR: Izvolite samo! Gospodin Noa je malko zadrijemao nakon večerice.

JAFET: Izađimo. Naša prisutnost ne smije natjerati sram u obraze našega oca.

SEM: Neka se iz našeg pamćenja zauvijek izbriše da smo našega oca našli u nedoličnom položaju.

JAFET: Izađimo smjesta.

HAM (*obilazi oca, promatra ga sa smiješkom*): Što se pretvarate, lude!? Stari se, eto, opio i zagnjurio glavu u krilo ženske.

SEM: Ham! Što to govoriš!?

JAFET: Sram te bilo, Ham! Iziđimo zbog srama!

(*SEM i JAFET izađu.*)

HAM: Dragi direktore, kakvo je vaše poštovano mišljenje o mom dragom ocu?

DIREKTOR: Ja sam ovdje samo direktor i ne smijem imati svoje mišljenje.

HAM: Vi ste šeprtlja, dragi direktore. Zato ću ja vama reći što ja mislim: Moj se dragi tata opio kao životinja. Je li?

DIREKTOR: Upravo tako, gospodine Ham.

HAM: A ljudi, kada se totalno opiju, toliko vole spavati da se već iz obzira prema vlastitom komoditetu ne žele probuditi.

DIREKTOR: Posve ispravno, gospodine Ham.

HAM: I zato ću te ja oteti za sebe, janje moje. Jer samo budan lav skače na plijen. (*Odgurne Nou, Artistica se prene iz polusna i zijevne, a on je podigne i ponese. Noa se probudi, skoči naglo i teturavo pa kad prepozna sina, zaurla zaprepašteno*)

NOA: Što je to!? Tko je to!? Što? Moj sin!!? Ham! Kako se usuđuješ grabiti ženu ispod svog rođenog oca!?

HAM: Ostavi to, stari, za nas mlađe.

NOA: Direktore, izbacite van ovoga čovjeka!

DIREKTOR: Oprostite, bilo bi nerazumno da izbacujem goste iz lokala bez razloga.

NOA: Kako bez razloga! Zar ne vidite da mi otima djevojku?

DIREKTOR: Ove djevojke imaju prednost što su kolektivno dobro.

NOA: Ja sve to plaćam. Ja imam pravo naređivati!

DIREKTOR: Dopustite, imati pravo znači zastupati princip istine. Motivirajte mi vaše pravo uvjerljivo i ja ću vjerovati da je princip, koji vi zastupate, istina.

NOA: Što!? Ja sam vas u stanju kupiti sve zajedno!

DIREKTOR: Temeljiti pravo na bogatstvu, sasvim je proizvoljno, gospodine Noa. To su dva različita pojma koja se, doduše, ne isključuju, ali se bezuslovno niti ne uvjetuju.

NOA: Što se vas tiče istina i pravo? Tko ste vi?

DIREKTOR: Ako trebam odlučiti o poslovnoj odanosti jednom od vas dvojice, onda me se tiče. Možda je snaga vašega sina bliža pravu od vašega bogatstva. Možda.

NOA: Tko ste vi te tako razgovarate sa mnom?

DIREKTOR: Ja sam samo direktor ovoga poduzeća.

NOA: Vi me morate, dakle, posluživati i slušati moje naloge. Djevojka mora ostati ovdje, a mog sina izbacite van!

HAM: Prestani se uzrujavati, ti stari razvratniče! Djevojka je već moja!

NOA: Kako se usuđuješ!? Ti! Ti! (*Hoće navaliti na Hama, ali zatetura. Direktor ga pridrži.*)

HAM: Direktore, umirite staroga. (*Iznosi djevojku.*) A ti nećeš zijevati u mojim raljama.

NOA: Stani! Stani! Proklet bio! (*Grlo mu stegne hropac i on padne iz Direktorova naručja mrtav na tlo.*)

(*Plesačice se razbježe u prestravljenom vrisku.*)

DIREKTOR (*stane nad Nou*): Prežderao se, prenalokao se i, razumije se, udarila ga kap. Kako se lako razaraju iluzije o pravu i istini! Pfuj! Ogavno! Policija! Ispraznite mrtvacu džepove, a leš otpremite u mrtvačnicu! Muzika!

DVA POLICAJCA (*pođu*).

(*Jazz zasvira mrtvački marš, a zavjesa pada.*)

V. SMRTNI GRIJEH: ŠKRTOST

Figure:

IZAK, star, nemoćan i slijep
REBEKA, lukava žena, mati; premlada za svoga muža
EZAV, tvrd, lakomislen, sportaš
JAKOV, spekulant, razmažen, ravnodušan
JAVNI BILJEŽNIK
DVA POLICAJCA

Scena:

Radna soba Jakovljeva na imanju veleposjednika Izaka, oca Ezava i Jakova.

JAKOV (*sjedi kod stola, računa*): Toga bi bilo sveukupno tisuću jutara oranice. Livade i šume kupili smo već prije.

REBEKA: Hoće li seljaci prodati tu zemlju?

JAKOV: Moraju. Nemaju je čime obrađivati. Za to sam se brinuo postepeno.

REBEKA: Hoće li dati jeftino?

JAKOV: Naravno. Inače mogu krepati od gladi. Uostalom, ovu zemlju kupujem ja osobno. Prisilit ću ih da mi daju jeftino. To je uvjet da ih primim na posao. Gladna raja pristaje na sve.

REBEKA: I onda će biti gotovo sa sitnoposjednicima. To su još posljednji seljaci u našem kraju koji imaju svoju zemlju.

JAKOV: Posljednji. A sve mojom zaslugom! Zato, kada stari umre, ja želim biti neograničeni gospodar na imanju.

IZAK (*slijep. Tapka, prelazi preko sobe*): Tko je ovdje? Ima li koga ovdje?

REBEKA: Da, ima.

IZAK: Nisam tebe tražio! Gdje je Ezav? Zar Ezav nije dolazio?

JAKOV: Ezava nije bilo već pet dana.

IZAK: Čudno, čudno! Ah, ništa, ništa! Zaboravio je. Sjetit će se on.

JAKOV: Što je on to zaboravio?

IZAK: A, ništa, ništa. Obećao mi je srnetine. Ništa. Donijet će on već. I onda zbog popisa. Mislio sam da će biti ovdje. (*Izađe.*)

REBEKA: Ezav, da! Malo pažnje prema roditeljima, malo brige za posao, za to je prekomotan. Lov! To mu je jedino zanimanje.

JAKOV: A predujam za baštinu odnosi svaki dan.

REBEKA: Ni pare više! Kad je mogao uzeti za ženu služavku, neka živi kao sluga. Ni pare više. To ja jamčim!

JAKOV: Ti jamčiš, a stari daje kad god zatraži.

REBEKA: Sad više ne. Ključevi od blagajne su kod mene. Ne dam ih iz ruke. Kada stari umre, podijelite se!

JAKOV: Podijelite se! Ovu riječ ne mogu čuti. Što se taj javni bilježnik još i danas mota po imanju? Popis inventara bio je jučer gotov.

REBEKA: Oporuka.

JAKOV: Slušaj, mama! Budi prisutna!

REBEKA: Ta stara šeprtlja niti vidi niti čuje, ali dragi Ezav stalno mu se mota po pameti.

JAKOV: Oporuku treba pregledati prije potpisa!

REBEKA: Znam.

JAKOV: Ezava treba maknuti. Pored sebe mogu trpjeti sluge, a drugoga gospodara ne želim imati.

REBEKA: Spriječit ćemo izvršenje oporuke.

JAKOV: Samo bez skandala.

REBEKA: Gospodin bilježnik rado će nas savjetovati.

JAVNI BILJEŽNIK (*ulazi*): Rado sam spreman na svaku uslugu.

JAKOV: Radi se samo o jednoj informaciji zbog oporuke.

REBEKA: Ne radi se ni o kakvoj informaciji. Moj sin izražava se bez razloga oprezno. Radi se o tom da se ta oporuka izigra.

BILJEŽNIK: Oprostite! Ja ne smijem dopustiti da se dira u legalnost oporuke.

JAKOV: Ne da se izigra, mama. Da se korigira na pravednoj bazi.

BILJEŽNIK: Tako da. Ja sam za pravednu bazu.

REBEKA: Jakov mora postati neograničeni nasljednik.

JAKOV: Morate razumjeti, gospodine javni bilježniče, da ja imam pravo na to. Ja sam ostao raditi na imanju, dok se Ezav odrekao rada.

REBEKA: Osim toga, oženio se protiv volje svojih roditelja.

BILJEŽNIK: O, to su važni razlozi da ga se razbaštini. Samo, legalno.

REBEKA: To prepuštam vama.

JAKOV: Psst! Tiho! Ezav dolazi.

EZAV (*ravno iz lova, prašan, umoran*): Ah! Dobro da sam vas našao. Dajte mi da pijem i jedem. Umirem od gladi i žeđi.

REBEKA: Ovakav se ulazi u službinsku sobu, ne ovamo.

EZAV: Naravno, sad ćemo paziti na etiketu, a ja već tri dana nisam okusio jela.

BILJEŽNIK: Što je to s vama, gospodine Ezav?

EZAV: Bio sam u lovu. Hranu sam podijelio goničima. Uostalom, koji lovac misli u lovu na hranu? Trenutak

prije, kad sam se vratio kući, našao sam beznadno stanje: sud mi je za neke dugove zaplijenio sve. Naprosto, zapečatio stan. Moja se žena sklonila kod znanaca slomljena od stida i očaja.

BILJEŽNIK: O, to je zbilja nečuveno! Tu vam se mora nekako pomoći.

EZAV: Molim te, Jakove, da mi hitno pomogneš. Moraš mi dati nešto novaca da poplatim dugove i da iskupim stvari.

JAKOV: Ja da ti dam? Ja sam nemam ništa.

EZAV: Neću moliti oca. Stari bi se žalostio zbog te sramote.

JAKOV: Razumijem, ali ja nemam.

EZAV: Pomisli, čovječe, ja sam sa ženom jednostavno izbačen na ulicu.

JAKOV: To je neugodno. Ali ja sam svoj privatni novac uložio. Ne mogu ti pomoći. Ne mogu uz najbolju volju. A od staroga nikako ne možeš tražiti. U tom se slažem s tobom.

REBEKA: Zašto radiš dugove?

EZAV: Zašto!? Zato, draga mama, što ti vješto sprečavaš da mi stari ne bi štogod dao. To je podlo što ja moram čekati očevu smrt da bih mogao živjeti.

BILJEŽNIK: Gospodine Ezav, ja bih vam možda mogao pomoći.

EZAV: Molim vas, budite tako dobri.

BILJEŽNIK: Pokušao bih nagovoriti gospodina Jakova da kupi od vas vaš dio nasljedstva.

EZAV: Kako!? Da prodam svoje nasljedstvo?

BILJEŽNIK: Da, tako biste odmah imali sredstva za život.

REBEKA: To je najbolje. Tako ćeš makar postati neovisan.

EZAV: A koliko bi mi Jakov platio?

BILJEŽNIK: Gospodin Jakov isplatit će vam odmah punu polovicu efektivnog novca koji se trenutno nalazi u kući u gotovini, a onaj u bankama, na ček.

JAKOV: Ne! To nije moguće. To je previše.

BILJEŽNIK: Gospodine Jakove, vi možete mirno pristati na moj prijedlog. I vi, gospodine Ezave.

JAKOV: Ne, ja ne mogu pristati na cijelu polovicu. To je za ovakav slučaj previše.

EZAV: Što znači za ovakav slučaj? Hoćeš li me ucijeniti? Srami se, škrtico! Ne radi se tu o tvojem novcu, već o očevu, to jest o našem zajedničkom.

JAKOV: Da, ali ti ga odnosiš iz prometa. Što ti veliš, mama?

REBEKA: Slušaj gospodina bilježnika.

JAKOV: Dobro. Pristajem. Ali samo iz samilosti prema tvojoj trenutnoj neprilici.

EZAV: Pristajem i ja. Ali samo iz samilosti prema svojoj želji da te tako skoro ne vidim. Dajte mi da nešto jedem! I vode sam već molio.

BILJEŽNIK: Samo da potpišete ugovor. Odmah ću ga sastaviti.

EZAV: Dajte ovamo. Potpisujem bjanko. Samo da čim prije odem. (*Potpiše.*)

BILJEŽNIK: Dajte gospodinu Ezavu da nešto jede.

JAKOV (*pruži Ezavu iz ormarića zakusku i vino.*): Odmah ćeš dobiti novce. Samo da ispunim ček.

(*Ezav jede. Rebeka i Jakov asistiraju Bilježniku kod sastavljanja ugovora. Prolazi Izak.*)

IZAK: Čuo sam da je Ezav došao.

EZAV: Evo me, tata. Ali nisam imao sreće.

IZAK: Ah, ništa, ništa. Ja tako sanjarim za srnetinom samo zbog uspomena. Rado se sjećam svojih lovova. A kako ti?

Kako tvoja žena? Treba li vam štogod? U majke su ključevi. Ti samo reci.

JAKOV: Molim te, tata, kad si već ovdje, potpiši ovaj ček za Ezava. On je upravo došao da mu posudiš nešto novaca. Znaš kako to već naš Ezav, sitni dugovi.

IZAK: Ček? Trebaš li mnogo?

REBEKA: Ne. Nego u blagajni imamo samo nešto malo za isplate. Potpiši samo.

IZAK: Je li gospodin bilježnik ovdje?

BILJEŽNIK: Na službu, gospodine Izak.

IZAK: Molim vas, tek reda radi, pogledajte. Može li se ček potpisati?

BILJEŽNIK: Najmirnije savjesti, gospodine Izak.

IZAK: Dobro, dobro, hvala. Znate, ja ne vidim, a mladići vole trošiti. No, da. Vi znate... (*Potpisuje i izlazi.*) Evo ti, dragi. I onda svrati opet zbog popisa. Gospodin bilježnik će ti već objasniti.

EZAV: Hvala ti! (*Kad je Izak izašao, majci i bratu*) Mogli biste se zastidjeti barem pred ovim našim starcem zbog vašeg postupka prema meni.

REBEKA: Naravno, dopustit ćemo ti da iskorištavaš okolnosti što je stari ishlapio.

(*Ezav se dotle najeo i napio.*)

JAKOV: Evo ti ček za banku. Novce ćemo ti odmah izbrojiti.

EZAV: Ajde, da vidim taj ugovor. Makar da znam što sam potpisao.

JAKOV: Molim.

EZAV (*čita i što dalje čita, njegovo lice postaje sve zaprepaštenije*): Što znači to!? Prema ovome dobivam tek polovicu novca, a odričem se svih ostalih tražbina!?

JAKOV: E, pa to je jasno!

EZAV: Tako!? A gdje su polja? Livade? Šume? Gdje su kuće? Gdje je stoka? Gdje je sav naš ostali pokretni i nepokretni imetak?

JAKOV: Kako!? No, to bi bila divna trgovina! Ti valjda nisi mislio da ću ti ja sad odmah isplatiti novac, a da ti svejedno imaš pravo i na cijelu polovicu ostalog imetka.

EZAV: Ali novci nisu ni sjena našega imetka. Naše bogatstvo leži u posjedu.

JAKOV: Na posjedu može ostati samo jedan gospodar. Osim toga, valjda ćeš i mami dopustiti doživotno pravo uživanja posjeda. Ona ostaje sa mnom. Ti si isplaćen!

EZAV: Ali ja ne pristajem na ovakvu podlu trgovinu. Ja ne priznajem ovaj ugovor.

BILJEŽNIK: Žalim. Ugovor je sastavljen i potpisan propisno i zakonito.

EZAV: To je nepravedno što vi činite.

BILJEŽNIK: Nepravedno? Ne razumijem. Mi se držimo slova zakona. Zakon je jedino mjerodavno mjerilo za pravednost.

EZAV: To je prevara! Jakov je svoju škrtost maskirao zakonom. To je podlo.

BILJEŽNIK: Možda je istina da je gospodin Jakov škrt. Ali trenutno nije tema. Možda je istina čak i to da je ugovor nepravedan. Ali što je to pravednost? To je magla, fraza, kaos. To je samovolja. A život ne može biti izložen magli, frazi, kaosu i samovolji.

JAKOV: Za pravednost treba imati osjećaja.

BILJEŽNIK: Eto vidite, gospodine Ezav, kako su osjećaji različiti. Zato se treba sve dopustivo u životu svesti u čvrsto, konkretno korito, u među i sistem. To je zakon. To je mjerilo. A prema zakonu jest jedino zakon mjerilo

pravednosti. Jakov ima zakonsku podlogu, on je, dakle, u pravu.

EZAV: Pa taj vaš zakon je onda prljava laž!

BILJEŽNIK: Laž!? Vrlo dobro. A vi dokažite što je istina! Dođite k meni u ruci sa zakonom koji vama daje pravo i ja ću vjerovati vama!

JAKOV: Ja nisam škrt. Molim te obećaj mi da ćeš htjeti raditi pa ću te odmah zaposliti na mom imanju.

EZAV: Huljo! (*Navali kundakom na Jakova.*)

REBEKA (*stane između njih*): Nećeš na moje dijete!

BILJEŽNIK: Ne, gospodine! Buniti se protiv zakona, to razumijem, ali buniti se u ime pravednosti, dok postoje zakoni, to je smiješno. Policija!

DVA POLICAJCA (*uđu ispred portala na scenu, odgurnu Ezava i postave se uz Jakova.*)

BILJEŽNIK: Uz ovakvog brata kakav ste vi, morat će gospodin Jakov odsad biti pod zaštitom policije.

Zavjesa.

VI. SMRTNI GRIJEH: SRDITOST

Figure:

MOJSIJE, profesor, ideolog i teoretičar
ARON, kapitalista, bankar
JOŠUA, glavni urednik novinskog monopola "Kanaan"
MINISTAR POLICIJE, činovnik
DVA POLICAJCA

Scena:
Centralna redakcija novinskog monopola "Kanaan"

ARON: Dakle, gospodine šefe redaktore, jesu li se duhovi umirili?

JOŠUA: Gospodine predsjedniče, mogu vam saopćiti, da je, zaslugom našeg novinskog monopola, prevrat u čitavoj zemlji izvršen bez kapi krvi. Ni jedna bajuneta nije zvecnula.

ARON: Ali zato očekujem podatke o tom koliko je zlatnika zvecnulo, gospodine Jošua.

JOŠUA: Vi ćete se uvjeriti, gospodine predsjedniče, da se sve državne reforme rješavaju najjednostavnije na bazi beskrvnog osvajanja štampe. Za nju je i ovaj put najmanje potrošeno.

ARON: Jesam li, dakle, jeftino kupio takozvano "javno mnijenje"?

JOŠUA: Kupili!? Ne. Vi ste, gospodine predsjedniče, kupili poduzeća, materijal, tiskanje, ali uvjerenja se ne mogu kupiti.

ARON: Točno, točno! Imate pravo, gospodine uredniče. Ona

se mogu samo korigirati pomoću novca. Uostalom, nije ni to tako strašno. Ako se uvjerenja mogu zastupati, zašto se ne bi mogla i odstupati.

JOŠUA: Konačno možemo sada mirno pričekati povratak gospodina profesora Mojsija.

ARON: Moj će brat morati uvidjeti da on nije bio prikladan za položaj na koji se popeo vratolomnim ljestvama svojih naučnih teorija. Jedno su teorije, a drugo je vladati narodom. On je još uvijek i kao predsjednik zemlje htio biti narodu profesor. Međutim, mi dobro vidimo da naš narod treba diktatora koji će se, doduše, pozivati na teorije profesora, samo što ih se... No, da. A ja sam u sretnom položaju što ću moći upravo kao brat mojeg pedagoškog prethodnika primjenjivati njegove teorije. Nemojte zasad to još pisati jer to vam i onako neće nitko vjerovati. Osim toga, ja vam sada ne dajem intervju.

JOŠUA: Gospodine predsjedniče, vaše će riječi ući onako u novine kako je potrebno da se sačuva naš prestiž, a vaša ličnost popularizira. Mi ćemo se pozivati na Mojsijeve teorije. Nama Mojsije treba. Teoretičari su potrebni svakoj vladi ako ih ona zna iskoristiti u svoje svrhe.

ARON: Vrlo dobro! Dakle, hoću reći: ja sam u sretnom položaju jer je moj brat izgradio čitavu ideologiju socijalne diktature koju ću ja, kao njegov nasljednik i sadašnji predsjednik, nastojati provesti u život na način koji budem smatrao najkorisnijim za naš narod.

JOŠUA: Ima jedna bitna stvar na koju vas dosad još nisam upozorio, gospodine predsjedniče. Radi se o tom da je vaš brat Mojsije vladao bezbroj godina ovom zemljom, a naš ga narod cijeni i voli kao oca. Gospodin Mojsije je neobično popularan u najširim slojevima naroda. Dok

naprotiv vi, gospodine Arone, vi ste poznati tek kao odličan financijski stručnjak i to u uskom krugu privrednika. Ne čini li vam se da će upravo zbog te silne Mojsijeve popularnosti, a vašeg skučenog stručnog djelokruga, nastati u narodu mala zabuna kada se sazna, da ste zauzeli položaj vašega brata? Istina je, doduše: javno mišljenje su moji uvodnici, ali vas upozoravam da ovo javno mišljenje dopire najdalje do onih koji znaju čitati, dok ostalih pedeset posto našeg milog naroda, premda analfabeti, ipak zna za Mojsija. Moramo dakle biti spremni na reakciju koja će se morati ugušiti paradama osobnog kontakta s narodom. Osim toga, potrebno je, pored štampe, organizirati i permanentnu usmenu propagandu.

ARON: Dragi Jošua, vi ste naivni kao i svi ljudi koji pišu. Dobro je, ja nisam popularan, ali sam bogat. Budite uvjereni, dragi prijatelju, da je fama "Mojsije" još uvijek samo sjena prema realnosti novca. Meni je žao što je krilatica "novac vlada svijetom!" postala tako banalna usprkos tomu što je vječno aktualna.

JOŠUA: Pred tom krilaticom sagnut će glavu bogataš jer će se bojati da ne izgubi ono što ima.

ARON: Bogataš će se bojati, a siromah će se nadati. Oko mog imena ispreplest će se isto tako anegdote kao i oko Mojsijeva. Uostalom, ja čitavu propagandu prepuštam vašoj inicijativi, dragi Jošua. Kakvi su uvodnici u sutrašnjim novinama?

JOŠUA: Još tijekom narednih osam dana donose sve novine na naslovnoj stranici vašu sliku s biografijom, a ispod slike nalazi se članak koji pod naslovom "Zlatno tele" govori o blagodati kapitalizma, koji će zaslugom nove

vlade poboljšati ekonomske prilike pučanstva i podići naš ugled u inozemstvu. Gospodine predsjedniče, ja još uvijek ostajem kod toga da su za sada najbitnije dvije stvari: popularizacija vaše ličnosti i popularizacija kapitalizma.

ARON: Dobro, Jošua. Odlazim u ministarstvo. Ako me zatrebate, zovite. (*Izađe.*)

MINISTAR POLICIJE (*ulazi*): Dolazi! Nisam htio ulaziti dok je predsjednik bio ovdje. Možda je bolje da za sad ne sazna našu nepriliku.

JOŠUA: O kakvoj vi to neprilici govorite, ministre?

MINISTAR: Željeznički komesarijat dobio je od svojih pouzdanika vijest da je Mojsije na putu. On može svaki čas stići. Što ćemo s njim?

JOŠUA: Ništa. Reći ćemo mu istinu.

MINISTAR: No dobro. A onda?

JOŠUA: Što onda? Vi ga valjda ne mislite odmah uhititi?

MINISTAR: Ako bude to tražio interes države, zašto ne?

JOŠUA: Ne. Interes države traži da on i dalje radi teoretski na reformi države kao što je i dosad radio.

MINISTAR: Što će nam njegove teorije?

JOŠUA: Ako bude potrebno, eksploatirat ćemo ih u korist današnje vlade, ako ne, onda još uvijek ima dovoljno mjera u arhivima.

MINISTAR: Smatram da nova konstelacija u državi traži i nove teorije.

JOŠUA: Čemu? Po mom mišljenju teorije ne treba mijenjati.

MINISTAR: Dopustite, Mojsije je teoretski obrađivao razvoj demokratske vladavine dok, naprotiv, današnja velikokapitalistička orijentacija vlade...

JOŠUA: To je sasvim svejedno. Sve su teorije dobre. Vjerujte.

Radi se tek o njihovoj primjeni.

MINISTAR: Ali jedna te ista teorija ne može ipak poslužiti dvjema suprotnim frontama. Jedna je fronta lijevo, druga je desno.

JOŠUA: Varate se, dragi ministre. Varate se. Vi smatrate da je Mojsije izrađivao svoje teorije o vladavini za jedan izvjesni front. A molim vas, za koji front? Možda za lijevi? Je li se Mojsije uopće ikad opredijelio? Nikada! On je bio suviše savjestan da ode sasvim na desno, a suviše kukavan da ode sasvim na lijevo. Njegovo kolebanje bila je, doduše, unutarnja borba jedne konvencionalne savjesti, ali za praktični život bila je ta neodlučnost posve obično šeprtljanje i laž.

MINISTAR: No dobro, pa što će vam onda Mojsije?

JOŠUA: Njegovu laž treba korigirati. Teorije treba primijeniti istinskoj realnosti. Na lijevo ili na desno, to je sasvim svejedno. Glavno je da se teorije formiraju kao praktična istina.

MINISTAR: Dakle, dragi Jošua, moram vam priznati da se ja u to ne razumijem mnogo i čitava je vlada na čistu da ideološku stranu našega režima treba apsolutno prepustiti vama. To je bez svake sumnje područje šefa propagande. Pa ipak, dopustite mi jednu indiskreciju privatnog karaktera.

JOŠUA: Slušam.

MINISTAR: Recite mi, molim vas, kako se zapravo dogodilo te ste ostavili Mojsija i stali uz Arona?

JOŠUA: Vodili su me principijelni motivi: moja težnja ili strast, kako hoćete, da doprem u jezgru apsolutne istine.

MINISTAR: Mojsije vas je, dakle, razočarao.

JOŠUA: Razočarala me apstrakcija njegovih teorija. Mojsije,

zadovoljen sveopćim kultom svoje ličnosti, nije nalazio ni potrebe ni energije realizirati svoje apstrakcije. Tako je istina ostala neiskušana, neistražena.

MINISTAR: Dobro. Ali kult Mojsija mora da je nastao ipak uslijed njegova praktična dodira sa životom.

JOŠUA: Ne. Taj kult cvate iz spleta anegdota i legenda o Mojsiju. A i te su lažne. Mojsije živi u atmosferi laži. Može li se on, dakle, dodirnuti sa zbiljom životne istine? Spoznao sam taj jaz između Mojsijevih teorija i njegova praktična života i morao sam ga se odreći.

MINISTAR: A u Arona imate više povjerenja s obzirom na vaš eksperiment, da ćete pronaći istinu?

JOŠUA: Aron je realan. Bez fantazije. Blizak životu. Možda su njegovi ciljevi čista istina. Možda i nisu. Vidjet će se. Svakako, on nije pasivan prema životu. On je spreman boriti se.

MINISTAR: I tako će realnost života satrti Mojsija usprkos legendarnosti o njegovu tajnovitom porijeklu.

JOŠUA: Vi mislite na onu romantičnu priču o djetetu u košari na rijeci...

MINISTAR: Da, da.

JOŠUA: Pa zar vi ne znate da je i ta najljepša legenda o njemu laž. Tu je Mojsije ukrao povijest nekog davnog kralja onih ingenioznih naroda koji su gradili babilonski toranj.

(*Telefon.*)

JOŠUA: Halo! Tko? Komesar željezničke policije? Ovdje centralna redakcija novinskog monopola "Kanaan", Jošua. Da. Gospodin ministar je ovdje. Stigao je, dakle? Dobro. A kakva su zapažanja vaših organa? A tako! Nije se čudio što ga ne čeka ministarski auto? No da, da.

Došao je nenadano. Čini vam se da će doći k meni? Da, da svakako će prije k meni, nego u ministarstvo. I bolje je tako. Doviđenja. Čini se da već dolazi.

MINISTAR: Ja ću se na čas skloniti zbog prvog dojma.

JOŠUA: Molim.

MOJSIJE (*uđe*): Zdravo Jošua! Kako je? Dugo se nismo vidjeli. A ja, znate, na tom brdu kao odrezan od svijeta. Namjerno sam htio da na tren zaboraviti sve ove naporne državničke brige. Vi ćete mi oprostiti, ali ja nisam pročitao ni jedne novine za čitavih četrdeset dana moga ljetovanja na Sinaju. Uopće sam zabranio da mi se gore donose bilo kakve novine ili vijesti iz grada. Htio sam se pošteno oporaviti. Taj mi je pustinjački život neobično prijao. Ali na vas i na vaše čitatelje mislio sam ja ipak, dragi Jošua. Hoho! Nisam ja zaboravio našu štampu. Evo vam rukopis: deset vrlo zanimljivih točaka, koje se upravo mogu nazvati deset zapovijedi za moralan život čovječanstva. Znate Jošua, narodu se trebaju, s vremena na vrijeme, pružiti neke svježe misli, neke nove ideje, neke korisne upute za život. Treba toga naš narod, treba. A sad, dragi Jošua, dajte mi današnje novine da ih pregledam usput. Idem vidjeti što ima nova u ministarstvima. Što!? O, bravo, bravo! Treba, treba donijeti i sliku moga Arona, razumije se. Kako on? Kako njegove banke, industrija, poslovi? Viđate li ga štogod, Jošua? E, čekaj, čekaj, pa što je to? Zlatno tele! Što je to zlatno tele? Otkad se naše novine klanjaju zlatnom teletu? Otkad naše novine hvale kapitalizam? Otkad to, Jošua? Što znači sve to? Jošua! Kako? Zar je moguće? Vi ste zloupotrijebili moje povjerenje za vrijeme dok sam bio odsutan!? Vi ste se ogriješili o najsvetiji osjećaj vjernosti! Vi ste izdali moje ideje, popljuvali moju ideologiju. Vi

ismijavate moje teorije izgrađene na temelju jednog sistematskog studija od pedeset godina! Kakva su to izvrtanja mojih riječi!? Kako se vi usuđujete krivo tumačiti moje ideje!? Jošua, ja ću vas morati razriješiti dužnosti šefa štampe! Što znači to, Jošua?

JOŠUA: Gospodine profesore...

MOJSIJE: Brže, Jošua! Opravdajte se. Oborite moje sumnje.

JOŠUA: Gospodine profesore, moram vam priopćiti da vi više niste predsjednik države.

MOJSIJE: Što? Kako?

JOŠUA: U državi je posljednjih dana izvršen državni udar.

MOJSIJE: Državni udar? Kakav državni udar? Što znači sve to? Ja vas ne razumijem.

JOŠUA. Evo ministra policije. On će vam objasniti.

MINISTAR (*uđe.*)

MOJSIJE: Kakav ministar? Tko je vas postavio za ministra?

MINISTAR: Ja sam član nove vlade.

MOJSIJE: Kakve nove vlade? Govorite što to znači!?

MINISTAR: Gospodine profesore, neugodna mi je dužnost da vam javim: vi ste, da tako kažem, smijenjeni.

MOJSIJE: Kako smijenjen? Što smijenjen? Ja sam predsjednik ove države po povjerenju naroda.

MINISTAR: U zemlji je izvršen državni udar pa je vaš brat, gospodin Aron, preuzeo vlast.

MOJSIJE: Što? Moj brat? Aron? On je diktator naše zemlje? Ne! Nikada! To nećemo dopustiti.

JOŠUA: U njegovoj je ruci sva štampa.

MOJSIJE: Vi možete pisati što hoćete, ali povjerenje naroda, seljaka i radnika, mogu imati samo ja.

MINISTAR: Varate se, gospodine profesore. Gospodin Aron kupio je povjerenje cijele zemlje.

MOJSIJE: Što znači kupiti povjerenje?

JOŠUA: Gospodin se ministar, naravno, krivo izrazio.

MINISTAR: Situacija sa štampom vam je jasna, a odredi vojske porazmješteni su po gradovima i selima. Za svaki je slučaj i cjelokupno radništvo militarizirano.

MOJSIJE: Štooo? I vi ste se usudili moj narod potlačiti s onim protiv čega sam se ja najviše borio? Ta to je teror odozgora!

JOŠUA: Ne. Gospodin Aron pretpostavio je samo vašoj neuspjeloj praksi pokušaj kapitalističkog sistema u upravljanju državom.

MOJSIJE: Tako dakle! Novac je zavladao ovom zemljom! Zlato je zabljesnulo čiste poglede, a njegov zvuk ugušio savjesti. Tako!?

JOŠUA (*pokazuje novine*): Da! "Zlatno tele".

MOJSIJE: Ja sam ogorčen i gnjevan nad zaslijepljenošću mase koja se pokorava interesima kapitalista i puže i moli pred njegovim simbolom – zlatnim teletom. Zašto se narod nije pobunio!? Zar se moji seljaci boje kundaka? Zar moji radnici bježe pred bajunetom? Gdje je tu demokratska svijest u kojoj sam ih odgajao? Dakle, i narod me izdao! Volio sam ga. Ali danas ga prezirem i gadi mi se! (*Pograbi svoj rukopis.*) A u novine kupljene i potplaćene neće ući moj prilog! Neću obezvrijediti plod svoje svijetle emocije u samoći. U samoći u kojoj ste me podlo prevarili! (*Podere rukopis, baci ga na pod i zgazi.*)

JOŠUA: Čemu ta srdžba, gospodine profesore? Nema nikakvog smisla da se uzrujavate. Narod će vama biti uvijek zahvalan za vašu skrb.

MOJSIJE: Narod je izdajnički i nezahvalan. Ja u takvoj zemlji nisam više siguran niti za svoj vlastiti život.

MINISTAR: Uvijek zaštitnik vaše privatne ličnosti, gospodine profesore.

JOŠUA: Niste smjeli poderati svoj rukopis. Narod treba besprekidan odgoj, prosvjete, pouke. Vaša nam je suradnja, dakle, potrebna.

MOJSIJE: Ne tiču me se više ni vaše plaćeničke novine ni vaša izdajnička publika.

JOŠUA: Znate što? Umirite se i spremite nam iznova taj rukopis.

MOJSIJE: Ni govora!

JOŠUA: Vi ste dužni surađivati na kulturnoj i etičkoj izgradnji našega naroda. To traži od vas narod i nova vlada.

MOJSIJE: Vaša me drskost ne može prisiliti ni na što!

JOŠUA: Dakle, gospodine profesore, bez uzrujavanja: napišite ponovno tih vaših deset paragrafa. Nama treba teoretski materijal za objašnjenje naše vladavine.

MOJSIJE: Moja se ideologija nikako ne podudara s novim kapitalističkim sistemom u državi.

JOŠUA: Prepustite vi samo novom režimu da on tumači vašu ideologiju narodu onako kako će to njemu odgovarati.

MOJSIJE: Nikada neću dopustiti da se moja ideologija zloupotrebi za ciljeve jednog uzurpatorskog režima.

JOŠUA: Ali do sto đavola, gospodine profesore! Pa zašto niste već onda proveli te vaše teorije u praksi? Zašto niste išli do krajnjih posljedica?

MOJSIJE: Najprije treba provesti prosvjetne, a onda socijalne reforme.

JOŠUA: Ne! Najprije jamstvo, a onda priče. Lijepo je pisati teorije za novine, čitanke i katekizme, ali od narkoze tih teorija nije nitko sit.

MOJSIJE: Narod je bio mojom vladom zadovoljan!

JOŠUA: Narod! Što je to narod!? Narod tu sada više uopće ne dolazi u pitanje. Ali vaš brat i ostali kapitalisti u državi, koji su financirali vaše teorije, nisu bili zadovoljni vašim favoriziranjem proletarijata. Zašto niste praktički uništili te kapitaliste kad ih toliko mrzite? Zašto niste dali vašem narodu potpunu vlast u ruke? Zašto niste uveli u vašu vladu seljake i radnike kad ih toliko ljubite? Vaše oklijevanje, vaš oportunizam, vaša bezbojnost teoretske demokracije osvećuju vam se!

MOJSIJE: S kojim pravom vi meni ovako, Jošua! Vi! Meni!

JOŠUA: Zar ne vidite koliko je to bijedno da vi meni na moja konkretna pitanja odgovarate samo jednim gnjevnim uzdahom? Dosta je već tog vašeg pravednog gnjeva, gospodine profesore! Ja sam se razočarao u vas i ja se ne mogu više zavaravati. Hoću vidjeti rezultate. Hoću vidjeti smisao tog političkog života. Kad smo se već nametnuli na čelo ove životne povorke, onda trebaju naši politički manevri biti aktivni. Iz naših eksperimenata treba konačno planuti realni smisao ove neprekidne komplicirane borbe za banalno samoodržanje. Vi ćete, gospodine profesore, ponovno napisati tih vaših deset točaka, a mi ćemo ih već nametnuti masi na naš način i za naš interes.

MOJSIJE: Neću!

JOŠUA: Prisilit će vas ministar policije.

MOJSIJE: Nitko me ne može prisiliti.

MINISTAR: U zemlji vlada diktatura.

MOJSIJE: Ne priznajem i neću!

JOŠUA: Gospodine ministre, naredite vašim policajcima da odvedu gospodina Mojsija natrag na brdo Sinaj i neka ga prisile da ponovno napiše svojih deset zapovijedi.

MINISTAR: Policija!

DVA POLICAJCA (*uđu ispred portala na scenu i povedu Mojsija.*)

MOJSIJE: Protestiram u ime demokracije! Dolje kapitalističko nasilje! Dolje!

Zavjesa.

VII. SMRTNI GRIJEH: BLUDNOST

Figure:

KRALJ DAVID, za javnost korektan i moralan: voli žene i krv.
NATAN, predsjednik kraljevske vlade.
URIJE, odani oficir.
BETSABEJA, ženka.
JOAB, kraljev ađutant, neutralan.
DVA POLICAJCA

Scena:

Kraljev šator na fronti.

KRALJ DAVID: Pravo da vam kažem, dragi Urije, ja sam se nadao većim senzacijama od fronte. Svakih pola sata plane po jedan hitac. Pa to ne znači rat. Nigdje krvi. A ja tako volim kada krv klokoče, štrca, pjeva, žari se, prolijeva i teče. Krv. O, krv je divna. Krv mora teći. Krv.

URIJE: Neka Vaše Veličanstvo izvoli narediti navalu pa će imati prilike naslađivati se potresnim i rijetkim prizorima.

JOAB (*uđe*): Vaše Veličanstvo, kod štaba su duboko nesretni što vam tijekom sveg ovog vremena, otkad ste na fronti, nisu mogli pružiti dokaz svoje srčanosti. Zatišje. Neprijatelj spava kao da nas nema, a nama su saveznici dopustili rat samo pod devizom: braniti se, a nikako napadati.

KRALJ: Šteta.

JOAB: Evo, međutim, jedan privatni telegram za Uriju.

KRALJ: Dobro, pa savjetujte mi što da se napravi uz ovu

pasivnu rezistenciju naših neprijatelja?

JOAB: Ako smijem savjetovati, Vaše Veličanstvo, kako bi bilo da im ponudite mir?

KRALJ: Ja doduše nisam zbog toga došao na frontu, ali smatram da nećemo imati drugoga izlaza. Ovako bez krvi, a na fronti, postat će moja vjerna vojska malodušna. To bi nas moglo kompromitirati pred Savezom država i omalovažiti naš udio u akciji za razoružanje.

URIJE: Ovaj je brzojav gotovo i prekasno stigao.

KRALJ: Što se dogodilo, Urije? Vi ste uzbuđeni.

URIJE: Vaše Veličanstvo, dopustite mi da se udaljim. Za koji čas dolazi moja žena.

KRALJ: Kako? Gospođa Betsabeja dolazi ovamo?

URIJE: Zamislite, Veličanstvo, ta hrabrost! Ona se usuđuje doći u posjetu na frontu. To je ipak pretjerana smjelost.

JOAB: To je ljubav! Vi ste sretnik!

KRALJ: To je požrtvovanje!

URIJE: O da, Veličanstvo, moja me žena toliko ljubi da bi žrtvovala i svoj život za mene.

KRALJ: Ah, to je ganutljivo. Samo se bojim da će vašu gospođu smetati što smo odlučili da danas otvorimo paljbu. Meni je vrlo žao zbog dame, ali vi znate: rat je rat.

JOAB: Ali Veličanstvo se upravo odlučilo za mir!

KRALJ: Joab! Ja sam se upravo odlučio za rat!

URIJE: Veličanstvo, pa ja sam Vam sam trenutak prije predložio da navalimo jer će nam inače puške zahrđati. A što se tiče moje žene, ona će se zapravo veseliti što će moći vidjeti jedinstvene prizore rata. Uostalom, ovdje u zaleđu i nije opasno.

KRALJ: Dobro. Imate pravo jer, Mi po milosti Božjoj, kralj ove zemlje, imamo dužnost ugledati se u naše junačke

pretke i ratovati za slavu Božju i dobrobit našega naroda. Dakle, ratujmo! Joabe, otiđite u generalštab i javite da sam hrabrog mog oficira Uriju imenovao izvršiteljem mojih naloga.

JOAB: Na službu Vašem Veličanstvu! (*Ode.*)

URIJE: Vaše Veličanstvo, molim Vas da pod Vašu moćnu zaštitu uzmete moju ženu dok se vratim da Vam javim uspjeh naše ofenzive.

KRALJ: Sviđa mi se, Urije, što niste sentimentalni. Vašoj gospođi svidjet će se to također. Vi ćete ostaviti snažan dojam kada vas bude morala čekati i dočekati kao junaka, a ne da vas nađe u zatišju. Pod mojim okriljem ostavite vašu gospođu u sigurnosti. Pođite u ime Božje.

URIJE: Odan u smjernosti i ljubavi Vašem Veličanstvu, odlazim.

KRALJ: Bog neka vas prati!

(*Čim je Urije izašao, izvukao je Kralj revolver, odšuljao se do zavjese šatora, otvorio ga i odapeo. Vani je noć. Zatvori opet zastor na ulazu u šator i sjedne za stol. Za čas uđe*)

JOAB: Pokorno javljam Vašem Veličanstvu da je i opet jedan junak pao na polju slave za kralja i otadžbinu.

KRALJ: Da, čuo sam hitac. Tko je nova žrtva rata?

JOAB: Urije, Vaše Veličanstvo.

KRALJ: Urije!? Nije moguće. Gospode Bože, budi milostiv grešnom sluzi svojemu! Na molitvu!

(*Obojica postave se na čas u vojničku pozu molitve.*)

KRALJ: Ovo je bio znak Božji. Urije je bio najmanje zadovoljan sa zatišjem. Javite da odustajem od navale. Mrtvo tijelo odanoga Urija neka se pronese pokraj mog šatora. Hoću odati počast mrtvom junaku.

JOAB: Osim toga, Vaše Veličanstvo, ovaj čas stigla je gospođa

Betsabeja.

KRALJ: O, stigla je žena pokojnoga Urija!? Neka uđe u moj šator da je utješim u tuzi njezinoj.

JOAB: Smjesta, Vaše Veličanstvo! (*Ode.*)

KRALJ (*pođe na izlaz, otvori zavjesu. Pred otvor donesu na nosiljkama mrtvoga Uriju. U taj čas dođe sa suprotne strane Betsabeja. Ugleda mrtvoga muža, zavapi i hoće se srušiti na nosiljku. Ali s druge strane nosiljke, spretno je pridrži Kralj. Nosiljka bude između njih odnesena.*)

BETSABEJA (*zavapi*): Ljubljeni moj! (*i padne u kraljev zagrljaj.*)

KRALJ (*zatvori zavjesu i polako povede Betsabeju u svoj šator*): Napokon si došla, ljubljena moja! (*Zagrli je.*)

BETSABEJA: Ne, Veličanstvo, u ovakvom trenutku! Sve je pokvareno smrću moga muža. (*S grotesknim patosom biblijskih pjesama*) Ja neću moći podnijeti tvoje milovanje noćas jer je mrtav onaj čiji je život bio čar potajnog preljuba našega.

KRALJ (*nastavlja u istom patosu*): Čekao sam te, kraljice moja! (*Tonom konverzacije, s prizvukom banalnosti*) A tvoj muž nije mario otići na frontu u trenutku kada je znao da dolaziš. (*Patos*) Dođi! (*Povede je na svoj ležaj.*)

BETSABEJA (*patos*): Naša ljubavna noć! Čežnja je moja satkala u nju vatrenu počivaljku strasti. Čekanje je moje izvezlo za nju drhtavu koprenu požude u koju su se trebala ispreplesti tjelesa naša u ludom milovanju. A sada, oskvrnjena je nevina strast naše požude jer će krv moga muža mrljati svaku misao kojom ću htjeti razonoditi noćas udove tvoje.

KRALJ (*patos*): Betsabejo, kraljice kralja svojega! Noćas nema misli koja bi bila žešća od naše čežnje. Noćas nema

krvi koja bi pekla jače od naše požude. Noćas nema straha koji bi bio drhtaviji od naše strasti. Betsabejo, konačno si sasvim moja! Bestabejo, konačno je pobijedio kralj!

BETSABEJA (*patos*): Kralju! Ne zaboravi da su usta moja raspupani cvjetovi koji vječno mirišu ime tvoje, kralju duše moje! Ne zaboravi da su grudi moje lahori sutonski koje vječno dršću za cjelovima tvojim, gospodaru tijela mojega! Ne zaboravi da su ruke moje glasovi sirenski koje ispružene vječno žude milovanje tvoje, ljubavniče srca mojega!

KRALJ: Betsabejo! Ja sam David i moje ti ime kazuje da sam ljubavnik srca tvojega. Sjećaš li se, Betsabejo, pjesama mojih ispjevanih na kraljevskom logu u čežnji za tobom? Betsabejo, ti ćeš mi roditi sina, a požuda njegove krvi pjevat će iste pjesme kao i sinovi sinova mojih. Kroz vjekove vrije ista pjesma upaljene krvi ljubavnika (*citira*): „jer ti si, ženo, okadila postelju svojom smirnom, alojem i cimetom; hajde da se opijamo ljubavlju do zore, da se veselimo milovanjem jer muž tvoj nije kod kuće, otišao je na put daleki."

(*Tiho, kao daleka muzika zamirale su riječi kralja Davida. Strast je upalila riječi i one su odbljesnule crvenom i žarkom erotikom. Zamamno crveni fluidi muzike i boja poplavili su čitavu scenu. A u zoru umornog milovanja izmakli su danu, koji je kroz otvore zavjesa nasilno ušao u prostor. Bestabeja spavala je umorno na logu noćne ljubavi. Kralj je sjedio mirno nad aktima kod svog stola. Trgnuo se tek kada je u šator ušao njegov ađutant Joab.*)

JOAB: Gospodin ministar predsjednik Natan moli da bude hitno primljen kod Vašeg Veličanstva.

KRALJ: Neka uđe.

(*Joab je izašao, a ušao Natan.*)

NATAN: Vašem Veličanstvu donosim podaničke poklone vaše kraljevske vlade.

KRALJ: Natan! Što vas dobro nosi na frontu?

NATAN: Vaše Veličanstvo! Vašoj kraljevskoj vladi bilo je povjerljivo rečeno da ste gospođu Betsabeju, zakonitu ženu Vašeg oficira Urija, pozvali da Vas posjeti na frontu. Kako su kraljevskoj vladi poznate Vaše kraljevske i ljudske sklonosti prema spomenutoj gospođi, to je ministarski savjet zaključio da se ja kao predsjednik vlade uputim k Vama i da Vas upozorim da bi svako pretjerano isticanje Vaših sklonosti prema spomenutoj gospođi moglo izazvati sablazan među oficirima koji žive ovdje mjesecima bez svakog kontakta sa ženama. Osim toga, kada sam čas prije stigao ovamo, saznao sam da je Urije sinoć poginuo. Tane mu je s leđa prošlo kroz srce kada je iz Vašeg šatora prelazio u šator generalnog štaba.

KRALJ: Gospodine predsjedniče, zabranjujem vam energično ovakve neukusne i netaktične aluzije!

NATAN: Oprostite, Veličanstvo, htio sam Vas samo upozoriti da posljednji događaji, koji Vašu kraljevsku ličnost povezuju u sablažnjivi odnos s gospođom Betsabejom, slabe ugled svijetle kraljevske krune u narodu. A to Vaša kraljevska vlada ne može dopustiti. Pogotovo će se smrt Urijeva neugodno dojmiti Vaših oficira.

KRALJ: Ne želim nikakvih moralnih propovijedi. Ja sam suveren, moja su djela nevina pred mojom kraljevskom savjesti.

NATAN: Dopustite mi, Veličanstvo, da ne posumnjam u

osjetljivost Vaše kraljevske savjesti, ipak bih Vas htio upozoriti da ovdje nije u pitanju samo osjećaj savjesti, već i osjećaj pravedne dopustivosti.

KRALJ: Opet insinuacije!?

NATAN: Veličanstvo, Vi javno i sablažnjivo griješite!

KRALJ: Gospodine, kome moram ja polagati račun osim Bogu, koji sve prašta!?

NATAN: Vašoj kraljevskoj vladi. Mi smo odgovorni za pravednost Vaših djela pred narodom.

KRALJ: Ja mogu dati sankciju pravde i pravičnosti svakom svom djelu.

NATAN: Zar je Vaša sankcija konačna istina i pravda?

KRALJ: Ja sam kralj po milosti Božjoj. Ja služim Bogu, a Bog je konačni smisao sviju stvari.

NATAN: Volio bih, Veličanstvo, da imate pravo zbog moje vlasti te savjesti, zbog mojih sumnja i zbog mojih duševnih borba.

KRALJ: Vi ne vjerujete kralju?

NATAN: Dopustite mi, Veličanstvo, da Vam ispričam jednu priču. Odgovorite mi na nju, a ja ću se pokoriti suverenom odgovoru Vaše kraljevske savjesti. Odgovorite mi kako treba odgovoriti kralj pravednik. Bude li Vaš odgovor još uvijek u suglasju s Vašim djelima, ja ću morati vjerovati da Vi imate pravo jer Vi ste suveren po milosti Božjoj.

KRALJ: Slušam.

NATAN: U jednom gradu živio je jedan čovjek bogataš i jedan čovjek siromah. U bogata čovjeka bilo je blaga mnogo i veliki broj žena sviju rasa. Bilo je bijelih i crnih, lijepih i ružnih. Bilo je takvih koje su začele sjeme njegovo i rodile mu djecu, a bilo je i takvih kojima se krilo osušilo te su ostale jalove. Bogat čovjek nije ni jednu od svojih žena

odlikovao. Sve ih je ljubio jednako i sve ih je mrzio jednako, već prema sklonostima svoje noćne požude. Njegovo srce bilo je prazno. U siromašna čovjeka, u kojega nije bilo ni blaga ni imetka, bila je jedna jedina žena koju je kupio žrtvujući godinama zalogaj po zalogaj od svojih usta, skupljajući svotu koju je trebalo dati njezinim roditeljima. Kada je siromah doveo ženu svojoj kući, on ju je hranio i odijevao, a ona je rasla i razvijala se pored njegove ljubavi jer je od njegova zalogaja jela, iz njegove čaše pila i u njegovu krilu spavala. I ona mu nije bila samo žena i ljubovca, već mu je bila i kći. I dođe putnik k bogatom čovjeku. Bogati je čovjek putnika nahranio i napojio, a kada mu je uvečer trebalo dati ženu za razonodu, bogatom čovjeku bude žao da mu pokloni za noć jednu od svojih mnogih žena koje ne ljubljaše, već zapovijedi slugama svojim da odu u susjedstvo, da ugrabe jedinu ženu siromašnoga čovjeka i da je daju njegovome gostu za razonodu za noć. Recite, Veličanstvo, što je taj čovjek zavrijedio? Sankciju svoga bezakonja, ili...

(*Dok je Natan pričao priču, Davidova je glava klonula na stol i kod posljednjih riječi pojavi se na ulazu*)

ČOVJEK BEZ FIZIONOMIJE: Možda smrt! Zato sam ja, za svaki slučaj, i umro kao David.

NATAN (*kao Majstor iz prve slike*): E, ne ide to tako, dragi moj. Ti još nisi proživio Davidov život. Moj eksperiment još nije gotov. (*Uzima sa stola Davidovu masku koja je ostala bez glave.*) Uzmi ti lijepo natrag ovu masku i završi život.

ČOVJEK: Majstore, ti si me sam osudio na smrt pričom Natanovom, a ja sam sretan da malo skratim Davidov život.

MAJSTOR: Nije predviđeno da David umre ranije. Zvat ću policiju.

ČOVJEK: Nemoj, majstore. Toliko ti života stoji na službu, pa zašto ne otpustiš Davida malo ranije u sudbinu svih života.

MAJTOR: U kakvu sudbinu?

ČOVJEK: Pa u smrt, majstore.

MAJSTOR: Ali ja hoću čuti odgovor na svoju priču. Hoću saznati ima li pravo David ili moje sumnje.

ČOVJEK: Vidiš, majstore, David je lakomisleno odgovorio smrću jer po svoj prilici nije znao napraviti nešto pametnije. A za sudbinu njegove ljubovce ne trebamo se brinuti: ona nakon smrti svoga muža spava snom pravednika.

MAJSTOR: Meni mora konačno uspjeti moj eksperiment! Dobro, idemo dalje.

ČOVJEK: Hvala ti. Ali zašto dalje? Ja sam proživio živote sedam smrtnih grijeha. Sada se moram odmarati bez maske.

MAJSTOR: Ni govora! A rezime? Moram još pogledati rezime svih tvojih života. Možda ću doći do rezultata svojih traženja kad vidim sintezu.

ČOVJEK (*stravični krik*): Oooooj ne! U sintezi života čekaju me najveće muke, majstore! Neću!

MAJSTOR: Što znači i opet taj neću!? Moraš! Policija!

DVA POLICAJCA (*pograbe čovjeka, a zavjesa pada.*)

REZIME SEDAM SMRTNIH GRIJEHA

Figure:

ČOVJEK POD OPTUŽBOM, impulzivan
PILAT, sudac
DVA POLICAJCA

Scena:

Sudnica.

PILAT: Osim vaših revolucionarnih ideja o socijalnom poretku, koje vaša propaganda dovodi u sukob sa zakonima ove zemlje, optužuje vas i crkva s raznih delikata, koji sablažnjuju vjernike.

OPTUŽENIK: Kada se zakoni od temelja promijene, moje se ideje neće više sukobljavati s njima. A što se sablazni tiče, ja sam govorio protiv nje, zato su se i sablažnjavali licemjerni.

PILAT: Vi morate odgovarati zbog počinjenih sedam smrtnih grijeha: optužuju vas da je vaša *lijenost* bila na teret vašoj okolini.

OPTUŽENIK: Zato što sam od trideset tri godine svoga života samo tri godine radio javno, a trideset godina spremao se u tišini za veliku socijalnu misiju kojom ću spasiti čovječanstvo od vjekovnih zabluda, oni su to nazvali – lijenost.

PILAT: Optužuju vas da ste svojom *ohološću* izazvali zgražanja.

OPTUŽENIK: Zato što sam govorio da sam sin Stvoritelja svijeta, kao što su i svi ljudi djeca onoga koji je sve stvorio, oni su to nazvali – oholost.

PILAT: Optužuju vas da ste u *zavisti* svojoj mrzili sve one koji su stekli imetak i zato ste se družili samo sa siromasima i prosjacima.

OPTUŽENIK: Zato što sam govorio da će se prije konop provući kroz ušicu igle, negoli će se bogataš prokrijumčariti kroz vrata raja, oni su to nazvali – zavist.

PILAT: Optužuju vas da ste na gozbama podupirali *neumjerenost* vaših pristaša.

OPTUŽENIK: Zato što sam siromasima, koji su jedanput u životu htjeli da svijest o svojoj bijedi zavaraju radošću, pribavio iluziju bunara vina, oni su to nazvali – neumjerenost.

PILAT: Optužuju vas da ste čak i pred vašim pristašama ispoljavali vašu *škrtu* prirodu.

OPTUŽENIK: Zato što mi je uspjelo da s pet hljebova nahranim pet tisuća ljudi pred čim se zgranula nezasitnost njihova, oni su to nazvali - škrtost.

PILAT: Optužuju vas da ste u nastupu *srdžbe* toliko izgubili vlast nad samim sobom te ste ljude aktivno napali.

OPTUŽENIK: Zato što je moj pravedni gnjev zavitlao bičem nad ljudima čija gramzljivost oskvrnjuje vašarskom drekom svetu tišinu hramova, oni su to nazvali – srditost.

PILAT: Optužuju vas da ste propovijedali krepostan život, a na sveopću sablazan prijateljevali s *bludnicama*.

OPTUŽENIK: Zato što sam čovječji ponos jedne žene podigao iz blata i bivšoj bludnici poklonio svijest dostojanstva, oni su to nazvali – bludnost.

PILAT: Zbog ovih optužba ja vama ne nalazim krivice. A kakvo je vaše političko uvjerenje?

OPTUŽENIK: Narod je nakovanj na kojem vlast kuje novac. Kome dakle pripada novac: nakovnju ili kovaču?

PILAT: Iz vaših govora nije se moglo razabrati ovo stanovište. Vi ste optuženi da ste huškali narod na pobunu.

OPTUŽENIK: Svaki se čovjek mora pobuniti protiv samoga sebe i svojih grijehova kako bi mogao čistim okom procijeniti svoje nedostatke i svoje vrline i da spozna sebe.

PILAT: A kada je spoznao sebe?

OPTUŽENIK: Kada čovjek spozna sebe, spoznat će i smisao života. A kada spozna smisao života, zavladat će među ljudima harmonija mira, ljubavi i istine. Time će misija moga života biti završena. Ja propagiram konačni mir, sijem harmoniju ljubavi i propovijedam apsolutnu istinu.

PILAT: Čovječe, odakle vi znate što je istina!?

OPTUŽENIK: Ja nosim istinu u sebi!

PILAT: Ja ne nalazim nikakve vaše krivnje. Svaka optužba bačena na vas podmukla je, licemjerna i klevetna. Ja ću vam smjesta vratiti slobodu, samo mi recite jedno: „Što je istina?" (*Pauza.*) Priznat ću vam nešto: sav moj život koncentriran je u jednoj jedinoj želji - pronaći smisao života, otkriti istinu. Mnogo sam načina života promijenio i mnogo sam tuđih života stavljao na kušnju i uvijek i svuda tražio sam istinu, ali je nigdje nisam mogao otkriti. Sada ste došli vi, jedan od tolikih optuženika pred mene i u trenutku kada ste izbacili riječ istina, vi ste ušli u moj život kao njegova sudbina. Ja strepim od radosnog uzbuđenja što će konačno biti riješen problem svih mojih životnih nastojanja. Vi ste se sami prozvali propovjednikom apsolutne istine. Recite mi dakle: Što je istina?

OPTUŽENIK (*oborio je glavu i šuti uporno.*)

PILAT (*na vrhuncu uzbuđenja traži drhtajem svih svojih živaca i grozničavom vatrom svojih očiju odgovor na svoje pitanje. Ali kada*

OPTUŽENIK (*još uvijek šuti i kada*

PILAT (*osjeti sa stravom definitivnog razočaranja da mu*

OPTUŽENIK (*neće odgovoriti na ovo jedino pitanje zbog kojega*

PILAT (*živi, razočaranje izazove u njemu mržnju i bijes. Glasom, koji je bol ovila mrakom, a razočaranje mržnjom, pozove on*): Straža! Vodite ga!

DVA POLICAJCA (*izvedu Optuženika na stratište.*)

PILAT (*je ostao sam. I, jer je znao da je osudio nevinoga, opere ruke, svuče sudačku togu i pođe u pozadinu. Pred njim pada stražnji zid sudnice i on se u ulozi MAJSTORA nađe u svom birou iz prve slike ove igre.*)

MAJSTOR (*sjeo je umorno za svoj stol. U to ulazi*

ČOVJEK BEZ FIZIONOMIJE: Gotovo je, majstore!

MAJSTOR: Gotovo?

ČOVJEK: Da. Čovjek je umro za ideju.

MAJSTOR: A nije mi odgovorio.

ČOVJEK: Ti, majstore, još nisi našao?

MAJSTOR: Od postanka života vodim ljude kroz život s jednom jedinom željom, da doživim s njima i u njima istinu. I nikad ju nisam doživio. Došao je konačno Čovjek, čuveni socijalni reformator i vatreni propovjednik istine, a on mi je uskratio odgovor.

ČOVJEK: Njegov odgovor bila je smrt.

MAJSTOR: Svi životi, s kojima eksperimentiram, konačno umiru.

ČOVJEK: Da, čini se da je tvoja zabluda upravo u tom što samo eksperimentiraš. Kao dijete igrao si se i stvorio Čovjeka.

Kao starac eksperimentiraš sa životom Čovjeka i afirmirao si smrt.

MAJSTRO: Ali ja hoću smrt zamijeniti istinom! Daj mi je!

ČOVJEK: Čovjek je prije smrti uskliknuo: „Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio!?" Čini se da je on pri tom mislio na tebe, majstore.

MAJSTOR: Kad je trebao živjeti, šutio je, kad je trebalo umrijeti, progovorio je. Zašto, reci mi, zašto?

ČOVJEK: Zato, majstore, što je jedini smisao i jedina istina života, koji si ti stvorio, i koju ljudski um može shvatiti, ipak samo smrt.

MAJSTOR: To ja nisam htio! To ja nisam htio!

ČOVJEK: Razočaran, ostavljen, sam, proklinjan od života, prezren od smrti odluči se konačno što hoćeš, majstore!

MAJSTOR: Hoću opravdati smrt kad je već prekasno da je uklonim!

ČOVJEK: Prestani eksperimentirati s čovjekom i njegovim bijednim životom, majstore! Sukobi života stalno vriju u čovjeku. Čovjek se bori u krugu života i sa životom jer je mnogo života u čovjeka koji si stvorio ti: majstor života! A kada uspije čovjeku savladati živote, onda dolazi nagrada za tvoj neuspjeli eksperiment – smrt! U smrti se treba naći nova istina. Ni u samoj smrti čovjek ne umire! Čovjek, koji je imao hrabrosti da umre, kako bi afirmirao život, savladao je i tebe i smrt: prkosio je smrti da bi mogao živjeti vječno.

MAJSTOR: Ali istinu nije htio odati!

ČOVJEK: Rekao ti je: istina je u njemu. On je umro za istinu i pobijedio: on živi! Pogledaj na stratište. Tamo je smisao smrti rodio definitivno saznanje istine: Čovjek neće umrijeti! Razara grob da se vrati u život!

(*Scenom je zabljesnula projekcija: prazan grob.*)

MAJSTOR: Osjećam, priznajem: *Čovjek može postati Bog!*

(*U času, kada je Majstor spoznao ono što je kroz tolike živote tražio uzaludno, pao je skrušeno na tlo i poklonio se – Istini.*

ČOVJEK, da ne smeta Majstora u njegovoj intimnoj spoznaji, povukao se diskretno i nestane sa scene ove igre.

I već se na trenutak činilo da je to konačno smirenje svega, kadli se iz propadališta sablasno i groteskno dignu

DVOJICA STRAŽARA.)

PRVI STRAŽAR (*mumlja poluglasno svom kolegi*): Mi moramo nekoga uhititi!

DRUGI STRAŽAR (*uhvati svojom dugom rukom Čovjeka, koji je već iz kulisa, i dovuče ga za vrat natrag na scenu*): Hej! Natrag! (*Prema Majstoru*): A zar nas ovaj put nećete zvati?

PRVI STRAŽAR: Mi moramo nekoga uhititi!

MAJSTOR (*ustane zaprepašteno*): To je drsko! Šutite! Vi ste samo figure i simboli!

DRUGI STRAŽAR: A jest! Koješta! I vi mislite da ćemo mi šutjeti na sve ovo što se događalo ovdje!?

PRVI STRAŽAR: Mi moramo nekoga uhititi!

DRUGI STRAŽAR: Ovaj je Čovjek uhićen!

MAJSTOR: Oprostite, to je nesporazum.

ČOVJEK: Pa ja sam mrtav. Vi ne možete mene uhititi. To ne ide.

DRUGI STRAŽAR: Aha! Sada ste najedanput mrtvi. Vi valjda mislite da nama nisu dojavili koliko ste se ovdje derali da nećete umrijeti. Ajde samo s nama, ajde!

ČOVJEK: Da, nisam htio umrijeti. To je istina. Ali ako me morate opet uhititi, onda sam radije mrtav. Dakle, molim, ja se proglašavam mrtvim!

PRVI STRAŽAR: Mi moramo nekoga uhititi!

DRUGI STRAŽAR (*majstoru*): Dobro, ako je ovaj mrtav, onda ajte vi s nama. Ajde, ajde!

ČOVJEK: Pa to je preglupo. Vas dvojicu je majstor izmislio da ga štitite preda mnom, a sad vi hoćete njega uhititi.

DRUGI STRAŽAR: Vi ste mrtvi i vi se nas ne tičete. Možete ići kamo hoćete, ali ovaj mora s nama na policiju.

PRVI STRAŽAR: Mi moramo nekoga uhititi!

MAJSTOR: Čuli ste: „Ja sam vas izmislio, ja sam vas stvorio, pa nećete valjda mene uhititi!?“

DRUGI STRAŽAR: Upravo zato što ste nas izmislili, morate iskusiti što ste izmislili.

MAJSTOR: Pa to ne ide! Ja sam majstor života.

DRUGI STRAŽAR: Majstor? Vrlo dobro. A imate li vi uopće obrtnicu za vaš zanat?

ČOVJEK: On je nad svim zakonima.

DRUGI STRAŽAR: Kuš vi ako ste mrtvi!

PRVI STRAŽAR: Mi moramo nekoga uhititi!

MAJSTOR: Meni ne može nitko ništa! Shvatite to!

DRUGI STRAŽAR: Hm, vama ne može nitko ništa. No, to ćemo vidjeti na policiji.

MAJSTOR: Recite mi barem zašto me hoćete voditi?

PRVI STRAŽAR: Mi moramo nekoga uhititi!

DRUGI STRAŽAR: No, ako baš hoćete znati, reći ću vam: mi smo do sad u svakoj našoj službi uhitili nekoga pa nećemo se bome ni sad vratiti praznih ruku.

MAJSTOR: Pa baš mene?

DRUGI STRAŽAR: Hja, a koga kad je ovaj mrtav!

MAJSTOR (*pogleda Čovjeka dugim izgubljenim pogledom*): Dakle, za ovu istinu moram zbilja tebi zahvaliti.

ČOVJEK: Pa to si i htio.

DRUGI STRAŽAR: Ajde, ajde! U ime zakona. Naprijed!

Zavjesa

Marijan Lazar

RIJEČ ČITATELJIMA

Nastavno na veliku uspješnicu *Kozmički žongleri* Kalman Mesarić piše dramu *Čovjek ne će da umre!* otprilike između 1922. i 1924. godine. Djelo nije nikada objavljeno ni izvedeno te ga akademik Luko Paljetak po prvi put objavljuje u knjizi zajedno s *Kozmičkim žonglerima*.

„Dramski tekst *Čovjek ne će da umre!* zapravo je ekspresionističkim sredstvima oblikovan srednjovjekovni moralitet na temu sedam smrtnih grijeha" (Paljetak, 208). Biblijska fabula, kao temelj autorovih razmatranja u 20. stoljeću, oslanja se na Stari zavjet i likove koje pretvara u figure. „U ovoj drami nema lica: sve su figure", govori u uvodniku Mesarić (Mesarić, 91). Lica se gube u fantaziji i postaju plod mašte, emocija ili čista ideja. „Poentirao sam akciju sa smrtnim grijesima da bih tim jasnije podcrtao ideju: smisao života jest – smrt. Otuda krik čovjeka: *Ne ću da umrem*" (Mesarić, 89)!

Egzistencijalni bitak čovjeka obilježen je spoznajom grešnosti, a smrtnost je sastavnica i konačnost ljudske patnje. Sedam smrtnih grijeha, koji su se ukorijenili u kršćansku etiku su: oholost, škrtost, bludnost, zavist, neumjerenost u jelu i piću, srditost i lijenost. Mesarić ih sve razmatra, no pogledajmo najprije što se krije iza pojma grijeha. Prema tumačenju katoličke crkve „Grijeh je prekršaj protiv razuma, istine, ispravne savjesti; prijestup je istinske ljubavi prema Bogu i bližnjemu zbog izopačene privrženosti nekim dobrima. On ranjava čovjekovu narav i ugrožava ljudsku solidarnost; definiran je kao riječ, čin ili

želja protiv vječnog zakona“ (KKC, 470). Grijeh je, prije svega, uvreda Bogu i njegovoj ljubavi prema čovjeku. Tako se pokazuje izvjesna neposlušnost i prijezir te mržnja koja razara ljudsko biće u cjelini. „Kristova žrtva tajanstveno postaje izvor iz kojeg će neiscrpno izvirati oproštenje grijeha. Korijen grijeha je u čovjekovu srcu, u njegovoj slobodnoj volji, kao što uči Gospodin: *Iz srca izviru opake namisli, ubojstva, preljubi, bludništva, krađe, lažna svjedočanstva i psovke. To onečišćuje čovjeka“* (KKC, 471; Mt. 15, 19-20). „Smrtni grijeh u čovjekovu srcu razara ljubav teškom povredom Božjeg zakona; on čovjeka odvraća od Boga, njegove posljednje svrhe i blaženstva. Smrtni je grijeh onaj kojemu je objekt teška stvar, a učinjen je pri punoj svijesti i slobodnim pristankom“ (Ivan Pavao II., KKC, 472). Čovjek kao slobodno biće u svojoj grešnosti gubi milost ako je bez kajanja, dakle naša sloboda vodi u vječnu smrt u paklu. Grešnost koja se umnožava i ponavlja postaje niz čovjekovih mana koje su neprimjerene ljudskom biću te opterećuju savjest i čin dobrote kao i moralni osjećaj.

„Slike ove drame nemaju pretenzije ni namjere da budu realistički odraz životnih događaja: odraz životne zbilje. One su samo scenska realizacija fantazije, emocije jedne ideje“ (Paljetak, 208). Velika doza ekspresionizma na temu sedam smrtnih grijeha najbolje se očituje u kriku i buntu čovjeka – *Ne ću da umrem!* Također je vidljiv utjecaj srednjovjekovlja u dozi mističnosti, obojenosti u religiozno ruho na razini starih crkvenih prikazanja koji kao moralitet daje upute za čovjekov humaniji život. Drama se fabulativno ciklički zatvara prvom slikom Lijenosti te posljednjim Rezimeom gdje kružno spoznajemo život i smrt koja se u svojoj konačnosti uvlači u vječni život što

daje smisao i istinsku vrijednost svakom čovjeku. Grešnost je života križ u hodu pojedinca koji to ne može izbjeći. Rješenje je u prihvaćanju „maske" sedam smrtnih grijeha kao neizbježne sudbine putovanja na razini životnih nedaća. Smisao nije u otporu, pobuni, već u prihvaćanju ljudskog poimanja životnih nedaća koje su sastavnica svake egzistencije.

Lijenost nije opravdanje ili stil života vezan uz pasivu bića, strast prema nihilizmu što nas uvodi u tragičnost figura koje nestaju u ništavilu. Dokolica je čovjeku slađa i ona osvaja svakodnevni način življenja u kojemu interesi slabe, a kuknjava i žalopojke, odnosno „cmizdrenje", raste. Gledajući s današnje perspektive na razini suvremenog individualizma Lipovetsky u svom djelu *Doba praznine* kaže: „Ravnodušnost se ne može poistovjetiti s odsustvom motivacije, ona se može poistovjetiti s nedovoljnom motivacijom, s emocionalnom anemijom, s destabiliziranjem ponašanja i sudova ubuduće lebdećih poput oscilacija javnog mijenja" (39). Čovjek je ranjiv i ovdje bez fizionomije pa mu Majstor života određuje da živi živote poznatih ličnosti iz Biblije.

Drugi smrtni grijeh **oholost** uvodi nam lik – figuru Lucifera, a cjelokupnu radnju locira u Eden, park ljubavnog trokuta koji čine Eva, Adam i Lucifer. Lucifer je kućni prijatelj Adama, no istovremeno i Evin ljubavnik, a potajice se sastaju u parku – Edenu. Eva nosi njegovo dijete, a on ju želi samo za sebe te će svima reći, pa i Adamu, da je dijete njegovo i da Eva mora biti samo s njim. „Lucifer: Dijete je moje! Prema tome ti moraš da se rastaneš od muža. Ti moraš da pođeš sa mnom. Ti moraš da postaneš mojom ženom. Sada je to posve jasno" (Mesarić, 101). „Djelovanje Sotone je zagonetno, stvarno i djelotvorno. Od prvih stoljeća kršćani su bili metom toga

djelovanja. On je lukava i ljubomorna zmija koja donosi na svijet smrt, neprijatelj koji sije zlo u srce čovjeka, i on je jedino čega se trebamo bojati ako nismo blizu Bogu" (Fernández-Carvajal, 38). Eva bi ove činjenice zatajila pred Adamom, dok Lucifer u naletu sebeljubivosti, prepotentnosti i oholosti želi sve otkriti, želi skandal. Međutim, vlasnik parka i dva policajca rješavaju problem te odvode Lucifera uz poruku: „Glavno je da nije došlo do skandala, a spasili smo i istinu matične knjige. Tamo će pisati da ste otac djeteta vi" (Mesarić, 110).

Treći smrtni grijeh **zavist** donosi nam poznate likove – figure Kaina i Abela, braće koja su direktori firme „Žrtva" koja se bavi uvozom i izvozom stoke i zemaljskih plodova. Šef firme, zapravo Majstor života, rukovodi firmom te prati burzu na kojoj cijena stoke raste i stvara neizmjernu dobit, dok ratarstvo propada i stvara paniku na burzi. Ozračje krize, nesigurnost tržišta, gospodarstvo koje se razvija ili tone utječe na živote ljudi, pa tako i na braću. Opsjednutost vlastitim JA u smislu narcizma otkriva nam duboku ljudsku sebičnost koja vodi u grijeh hladnoće što dodatno potkrepljuje maska zavisti. Neuljudnost, nedostatak bratske ljubavi i razumijevanja vodi do eksplozije nasilja. Gubi se kontrola, bogatstvo potiče suparništvo i zavist. Dominacija moći razvija cinizam prema bližnjemu i okvir sebeljubivosti raste. Hedonizam i slava udaraju u glavu i donose zaborav bratoljublja. „Tada Kain, u bijesu koji je kovitlao svim njegovim nervima, dohvati mehanički kamen koji je ležao na spisima šefovog pisaćeg stola i u istom trenutku udari Abela u glavu" (Mesarić, 214).

Četvrti smrtni grijeh je **neumjerenost** u jelu i piću. Mesarić je za glavne nositelje ovog grijeha uzeo Nou i njegove sinove Sema, Hama i Jafeta, oslonivši se i tu na

starozavjetnu knjigu Postanka. Radnju je smjestio u Noa-bar. U njemu Noa, „šef koncerna svih vinograda u zemlji, stari razvratnik, danonoćno banči u društvu brojnih plesačica i artistica“ (Mesarić, 215). Hedonizam ovdje postaje središnja vrijednost, što Noa najavljuje u projektu izgradnje 50 kvadratnih kilometara bazena koji će se napuniti *vinom* i tako će njegova barka ploviti u vinu jer je voda svima dosadna. Užitak kao vrijednost života, raspuštenost i blagostanje postaju vodilje u ponašanju neumjerenih ljudi. Njegovi sinovi Sem, Jafet i Ham stide se takva oca te mu Ham uzima djevojku: „Ostavi to, stari, za nas mlade.“ (Mesarić, 127). Nakon toga dolazi do sukoba između njih i Noa pada mrtav. Direktor hladnokrvno konstatira: „Prenažderavao se, prenalokao se i – razumije se – udarila ga kap.“ (Mesarić, 128).

U petom smrtnom grijehu **škrtosti** Mesarić donosi priču o starom Izaku i njegovoj mladoj ženi Rebeki te njihovim sinovima Ezaru i Jakovu. Tu se nazire svakodnevni križ te otvara evanđeoski nauk koji će biti poticaj ljudima. Križ gramzljivosti i škrtosti koji je prihvatio Jakov u želji za posjedovanjem oranica (hiljadu jutara), šuma i livada ne gleda nikoga na tom putu osim sebe samoga. On želi biti neograničen gospodar. Ezavu ništa, dapače treba ga mudro isključiti iz oporuke. „U ovom grijehu Mesarić u prvi plan ističe bezdušnost zakona kojim je ovdje maskirana škrtost, odnosno podvala iz nje proistekla. Takav je zakon, naravno, nepravedan (on je „prljava laž“)“ (Paljetak, 218).

Šesti smrtni grijeh **srditost** upoznaje nas s djelovanjem Mojsija u liku – figuri profesora, velikog ideologa i teoretičara, zatim Arona koji je predstavnik financijskog kapitala te Jošue, glavnog urednika novinskog trusta

„Kanaan“. Mojsije djeluje otvorena srca, hrabro se suočava sa životom i blizak je narodu. Njegova je savjest budna te nadograđuje društveni moral. On spremno sluša Božji glas u svakodnevnim zbivanjima te djeluje kao „svaki putnik koji doista želi stići na svoje odredište i mora znati pravi put“ (Fernández-Carvajal, 83). Dok on boravi na brdu Sinaj, njegov brat Aron uz pomoć Jošue izvršava prevrat u čitavoj zemlji i preuzima vlast. Mojsije naivno ulazi u njihovu klopku kao povratnik iz pustinjačkog života te donosi za novine „Kanaan“ rukopis – deset zapovijedi za moralni život čovječanstva. Prevrat u državi je izvršen i Mojsije više nije predsjednik, već to postaje njegov brat Aron koji uvodi kapitalistički sustav upravljanja državom. „Zlatno tele“ je zavladalo i demokratska svijest je zatomljena. Mojsije je pun srdžbe i ne želi priznati novu vlast, međutim ministar policije i dva policajca izvode Mojsija i sprovode ga natrag na brdo Sinaj.

Bludnost, kao sedmi smrtni grijeh, dovodi nam starozavjetne likove – figure kralja Davida koji voli žene i rat pun krvi, Natana, predsjednika kraljevske vlade, te Urija, odanog oficira, i njegovu ženu Betsabeju te saznajemo kako su ona i kralj David zapravo u preljubničkoj vezi. Kralj: „Betsabejo, konačno si sasvim moja“ (Mesarić, 162). Scena se odvija na frontu gdje David kukavički s leđa ubija Uriju da prigrabi njegovu ženu. U šator dolazi Natan, predsjednik kraljevske vlade, koji mu otvoreno priznaje da mu je poznata ljubavnička veza s Betsabejom kao i sumnja u ubojstvo njezina muža. David je kralj „po milosti Božjoj“ i odbacuje sve optužbe na svoj račun. Figura Natana vraća se na početak i on postaje Majstor života, a David čovjek bez fizionomije koji mora odigrati do kraja svog života, dakle nema odustajanja.

Postavlja se pitanje koje proizlazi iz svih proživljenih života: Kakav je rezime svega toga? Iz ovog zahtjeva jasno je vidljiv sukus svih grijeha i nositelj maski postaje čovjek pod optužbom, zapravo Isus koji se odjednom nalazi pred Pilatom. Upravitelj Poncije Pilat i Isus nalaze se u neobičnoj situaciji. Isus, čovjek pod optužbom, koji je učinio tolika čuda, postaje grešnik optužen za lijenost jer 30 godina nije ništa radio, pa zatim za oholost jer je govorio da je on sin Stvoritelja svijeta, nakon toga da je zavidan i neumjeren jer ne voli bogataše: „Optužuju vas, da ste u zavisti svojoj mrzili sve one, koji ju stekli imetak i zato ste se družili samo sa siromašnima i prosjacima“ (Mesarić, 170). Na svadbi se neumjereno pilo vino, a škrt je bio jer je s pet hljebova nahranio 5 tisuća ljudi. Također je optužen da je prijateljevao s bludnicama. Narod ste nagovarali na pobunu, ali proizlazi da Pilat kaže: „Ja ne nalazim krivice na vama“ (Mesarić, 172). „Evo vam ga izvodim da znate: ne nalazim na njemu nikakve krivice“. Iziđe tada Isus s trnovim vijencem, u grimiznom plaštu. A Pilat im kaže: „Evo čovjeka“ (Mesarić, 269)! Ova situacija dovodi do samospoznaje i ako čovjek spozna samoga sebe (svoje mane i vrline), tako će spoznati i smisao života gdje Optuženik – Isus na kraju kaže: „Ja nosim istinu u sebi“ (Mesarić, 172)! Problem istine među ljudima sklizak je teren i često prešućivan. Čovjek s istinom odlazi u smrt. Tako ovaj moralitet završava da čovjek u smrti može vječno živjeti. „Tamo je smisao smrti radio definitivno saznanje istine: Čovjek ne će da umre! Razara grob da se vrati u život“ (Mesarić, 175)!

Majstor pada, međutim na scenu izlaze dva stražara koji nekoga moraju uhititi pa bio to i sam Majstor. Bešćutnost u

ponašanju policajaca, ili ovdje stražara, simbolizira omalovažavanje ljudi. „Božji odgovor na ljudsku zloću je otajstvo smilovanja, to jest ljubav koju je u našoj povijesti izgovorilo samo naše tijelo, u jednom točno određenom događaju u kojemu beskrajno Božje milosrđe poprima konkretan izgled i postaje činjenica koja oslobađajućom presudom navaljuje na grije. Doista Isus povika: *Oče, oprosti im, ne znaju što čine* (LK 23, 34; Comastri, 182). U ovom trenutku Isus u grešnu ljudsku povijest stavlja spasonosnu moć ljubavi: „Tko otvara srce toj ljubavi, spašen je" (Comastri, 182)!

Paljetak navodi kako su se smrtni grijesi pretvoriti u „osnovne vrline", tako je oholost postala karakteristika lidera ovog društva i države. Stvoriti bogatstvo i hvaliti se njime, ščepati vlast i širiti je – to su bili opći imperativi (229). Zato se ovo promišljanje Kalmana Mesarića, ovaj moralitet, temelji na duboko etičkom planu. Kako bi izbjegao patetičnost, kaže Paljetak, Mesarić uvodi parodiju i grotesku blisku ekspresionistima u kojoj će dramski tekst osmisliti redatelj postavljajući scene i tako određivati igru koja promovira poetiku ekspresionističkoga kazališta. Mesarić „razrađuje kritiku društvenih i etičkih odnosa, groteskom, kao sredstvom imanentnim toj/takvoj tendenciji, pojačavajući joj učinak" (Paljetak, 235). Stoga ovo djelo „nije nikada ni objavljeno ni izvedeno" (Paljetak, 235). Ozračje ekspresionizma mora se prenijeti i u današnju kazališnu praksu – vrijeme je! Mesarić u svom tekstu „Ideja o intimnom teatru" kaže: „Riječ je ujedno mjerilo scenske dinamike, boje, zvuka i kretnje. Glavni uslov da se postigne i nađe novi stil, novi izražaj jeste: stavljanje težišta scenske akcije u riječ" (Matičević, 293).

Ovaj izazov načina života u 20., a posebice u 21. stoljeću, nameće se tijekom čitavoga vremena. Slika svijeta, mjesta u kojemu boravimo, prožeta je velikim problemima i nedaćama, uključujući osobito ratna razaranja. Čovjek je postao kvarljiva roba i više nego ikad poruka grijeha, koji su obrađeni u ovoj drami, mora postati upozorenje ovom dramatičnom vremenu za zaokret prema istinskim vrijednostima života. Takvu poruku iščitavamo i primamo na znanje kako bi postali bolji i plemenitiji ljudi, prave lučonoše u ovom mračnom svijetu.

Mesarićevo traganje za istinom postaje kamen temeljac koji oplemenjuje ljude i nudi novi komunikacijski okvir u društvu. Opće dobro i blagostanje te ljudsko dostojanstvo vrijednosti su koje proizlaze kao goruća potreba i krik ovoga dramskog djela.

Citirana djela

Comastri, Angelo. *Bog je ljubav*. Split, Verbum, 2011.

Fernández-Carvajal, Francisco. *Razgovarati s Bogom*. Split, Verbum, 2011.

Katekizam Katoličke Crkve, Hrvatska biskupska konferencija, Glas Koncila, Zagreb, 1994.

Lipovetsky, Gilles. *Doba praznine*. Novi Sad, 1987.

Matičević, Ivica. Hrvatska književna avangarda, Zagreb, Matica hrvatska, 2008.

Mesarić, Kalman. *Kozmički žongleri, Čovjek ne će da umre!*. Priredio: Luko Paljetak. Zagreb, Ex libris, 2003.

Marija Oto

CRTICA NA KRAJU

Čovjek ne će da umre! avangardno-ekspresionistička je drama hrvatskog književnika i redatelja Kalmana Mesarića. Napisana je početkom 1920-ih godina, no javnosti je ostala potpuno nepoznata sve do 2003. godine. Otkrivena je sasvim slučajno, kao zaboravljeni i neobjavljeni rukopis u privatnoj ostavštini autorove obitelji, te je prvi put tiskana tek više od dvadeset godina nakon Mesarićeve smrti.

Drama je oblikovana kao poučni moralitet koji se temelji na sedam smrtnih grijeha. Oni su u djelu obrađeni redom od najtežeg prema najlakšem: Lijenost, Oholost, Zavist, Neumjerenost, Škrtost, Srditost i Bludnost, dok završni dio donosi Rezime svih grijeha. Radnja drame nije linearna i ne prati klasični uzročno-posljedični slijed. Umjesto toga, scene se grade oko jednog glavnog lika kroz više različitih perspektiva, što je prepoznatljiv znak Mesarićeva stvaralaštva. Taj je glavni lik figura Čovjeka koji kroz svoje razne živote susreće druge likove, no oni za njega uvijek ostaju stranci. Likovi nemaju klasične psihološke osobine stvarnih ljudi, već funkcioniraju kao oživljeni simboli, maske ili lutke. Među njima se ističu apstraktne figure poput Majstora i Čovjeka bez fizionomije. Oni se pokušavaju oduprijeti sudbini te simboliziraju otuđenje i gubitak identiteta u tehnološkom svijetu nakon Prvog svjetskog rata. Kroz njihove dijaloge Mesarić progovara o ljudskoj nemoći pred višim kozmičkim zakonima. Mjesto i vrijeme radnje potpuno su neodređeni. Čini se da se drama odvija u skrovitim međuprostorima i međuvremenima, mjestima koja su nam bliska, ali u kojima

istovremeno supostoje zemaljsko, nebesko i pakleno, kao i prošlost i sadašnjost.

S obzirom na to da je djelo nastalo prije stotinu godina, ovo reizdanje prilagođeno je pravopisnim, gramatičkim i leksičkim pravilima našega vremena kako bi se Mesarićev tekst približio suvremenom čitatelju. Izvorni tekst drame zapravo nema prevelikih odstupanja od današnjeg standardnog jezika, stoga velike intervencije unutar samoga teksta nisu bile potrebne. Izmjene su uglavnom napravljene na razini rečenične strukture (sintakse) i oblika riječi (morfologije).

Najčešća pravopisna odstupanja uočena su u pisanju zareza u zavisno složenim rečenicama. Mesarić je redovito pisao zarez ispred veznika *jer* i *kako*, što je u njegovo vrijeme bilo uobičajeno, dok je prema današnjem pravopisu taj zarez suvišan: *A ja samo zbog toga forsiram toliko tvoje živote, jer su oni sinteza stvaranja.../ A ja samo zbog toga forsiram toliko tvoje živote jer su oni sinteza stvaranja*...Također, autor je česticu li pisao sastavljeno s glagolom (*Jeli?*), a sastavljeno je pisao i brojeve (npr. *dvijehiljade godina*). U dijalozima je na kraju replika često koristio crtice za označavanje duže stanke; unutar rečenica one su zamijenjene zarezima, dok su s kraja replika uklonjene. Glagol *ne ću* Mesarić piše rastavljeno. Iako današnji pravopis dopušta oba načina, prednost se daje sastavljenom pisanju, što je primijenjeno i u većem dijelu ovog izdanja. Međutim, naslov drame *Čovjek ne će da umre!* namjerno je ostavljen u svom izvornom, rastavljenom obliku. U ovom kontekstu izraz *ne će* ima mnogo dublje značenje od običnog nijekanja budućnosti. On ne govori samo o tome što će se dogoditi, već označava snažnu

ljudsku volju a to je da čovjek svjesno odbija umrijeti bez obzira na sve nevolje. Rastavljeno pisano *ne će* tako dodatno podcrtava čovjekov svjesni otpor i čvrstu odluku da se bori do kraja.

Na morfološkoj razini uočena su odstupanja u oblicima zamjenica i priloga koja su usklađena sa suvremenom normom. Tako su oblici poput *nikakovo, kakovo, takovo* zamijenjeni oblicima *nikakvo, kakvo, takvo*, prilog *jedamput* zamijenjen je s *jedanput*, dok su izrazi u futuru prvom poput *morati će* prilagođeni u *morat će*. Upitno-odnosna zamjenica *šta* promijenjena je u standardno *što*. Posebna je pažnja posvećena oblicima imena likova. Mesarić je u cijeloj drami u funkciji vokativa koristio nominativne oblike (npr. *Tvoje, Lucifer*! ili *Gospodin Adam*). Svi su ti oblici u reizdanju zamijenjeni pravilnim oblicima za vokativ (*Lucifere, Adame, Abele*).

Na sintaktičkoj razini u cijeloj je drami konstrukcija da + infinitiv promijenjena u čisti infinitiv, čime je rečenična struktura postala znatno prirodnija i tečnija: *Ti moraš da redom živiš sve živote…/ Ti moraš redom živjeti sve živote…; Kako smijete da dijelite nešto… / Kako smijete dijeliti nešto*…Također, korigiran je i redoslijed riječi u rečenici, ponajprije položaj nenaglašenih riječnih oblika (zanaglasnica) te je sintaktički nepravilna uporaba veznika *pošto* u uzročnom smislu zamijenjena izrazom *budući da* (npr. *Budući da se nažderao, on obično zaspi*).

Najviše je promjena napravljeno na leksičkoj razini, odnosno u samom rječniku. Riječi koje se više ne koriste u današnjem hrvatskom standardnom jeziku zamijenjene su onima koje su u općoj uporabi: pozajmljivanje (posuđivanje), najposlije (napokon), interesantan (zanimljiv), hiljada

(tisuća), douškivanje (tužakanje / cinkanje), napolje (van), plodine (plodovi), desiti se (dogoditi se), porodično (obiteljsko), egzaltiran (strastven), servilno (ulizivačko). Osobna imena Noje i Jozua promijenjena su u njihove suvremene i uobičajene inačice Noa i Jošua.

Baš kao što protagonist ove drame pobjeđuje smrt kroz višu ideju, tako i Kalman Mesarić ovim reizdanjem drame *Čovjek ne će da umre!* pobjeđuje zaborav. U današnje doba digitalne otuđenosti, umjetne inteligencije i potrage za izgubljenim identitetom, Čovjek bez fizionomije i društvo opterećeno grijehom zvuče aktualnije nego 1920-ih godina. Upravo zato Mesarić živi i dalje, upravo je zato suvremen, prisutan, čitan i cijenjen.

BIOGRAFIJA KALMANA MESARIĆA

Kalman Mesarić (Prelog, 17. 9. 1900. - Zagreb, 30. I. 1983), redatelj, dramatičar, prevoditelj i kazališni kritičar. Rođen je u obrtničkoj obitelji Stjepana Mesarića i Regine r. Brumec. Nakon Klasične gimnazije u Zagrebu i Banjoj Luci (gdje maturira u Juvenatu Opatije Marije Zvijezde koju vode oci trapisti), dolazi u Zagreb. Nakon nekoliko godina činovničkoga rada u „Francku", novinarskoga rada (uređuje satirični list „Koprive) i objavljenih prvih književnih radova, zapošljava se 1924. u Hrvatskome narodnom kazalištu u Zagrebu kao pomoćni redatelj. U istome kazalištu bavi se i prevođenjem (većinom s mađarskoga i njemačkoga jezika). Tu ostaje do 1945. i režira velik broj djela, u rasponu od klasike do suvremene drame, od kojih je brojne i preveo. Kao stipendist svojega kazališta studira dramaturgiju u Berlinu (gdje pohađa i redateljske seminare Maxa Reinhardta te pokuse Erwina Piscatora), odakle i piše za zagrebačke listove. Bio je kazališni kritičar „Hrvatskog pokreta", „Riječi" i „Vidika", a kritike i teatrološke eseje piše za nekoliko kazališnih časopisa („Comoedia", „Hrvatska pozornica", „Kulisa").

Kao autor u početku književnoga i kazališnoga djelovanja blizak je avangardnim umjetničkim pokretima (ekspresionistička novela *Divlji ples*, 1921; zbirka avangardnih pjesama Tragigroteske, 1923; drame tiskane u knjizi *Kozmički žongleri*, 1925.), ali se na prijelazu iz 1920-ih u 1930-e odredio za »socijalnu umjetnost« (brošura *Smjerovi moderne umjetnosti*, 1929.). U zagrebačkome HNK-u 1931. izveden mu je pučki igrokaz *Joco Udmanić* te zatim nekoliko komedija iz zagrebačkoga društvenog života objavljene u knjizi *Među nama*, 1937. (*I u našem gradu*; *Korak preko rampe* i *Poslovne tajne*). Njegova komedija *Gospodsko dijete* (HNK Zagreb,

1936.), jedna je od najboljih i najpopularnijih hrvatskih komedija između dvaju svjetskih ratova, a uspješno živi na sceni i danas. Autor je i socijalne drame *Estera* (1938). Sva su mu djela (osim *Koraka preko rampe*) izvođena na sceni HNK u Zagrebu, a dva puta je nagrađen Demetrovom nagradom za dramske tekstove: *Joco Udmanić* (1930./1931.) i *U našem gradu* (1933./1934.).

U lipnju 1941. dodijeljen je na rad kazalištu u Sarajevo gdje je ostao jednu sezonu kao direktor Drame i dramaturg; kratak povratak u HNK Zagreb gdje režira i uređuje *Kazališni list*, a 1946. odlazi u Rijeku gdje organizira hrvatsku dramu, zatim je radio kao direktor Drame i redatelj u Splitu i Sarajevu, redatelj u Tuzli (1953.-57.), nakon toga u Šibeniku, a na kraju je do umirovljenja bio umjetnički direktor Zagrebačkoga gradskog kazališta Komedija (1957.-59.).

U 1950-ima i 1960-ima objavljivao je dramaturške i teatrološke studije u tuzlanskome časopisu *Pozorište* u čijem je pokretanju sudjelovao. Nakon svojevrsnoga literarnog egzila, poslije odlaska u mirovinu, objavio je roman *Dravom zlato plovi* (1973.) o podravskim ispiračima zlata, a posmrtno mu je objavljen roman *Poker Baltazara Bodora ili Dugme na Fortune kapi* (2000.).

Kalman Mesarić umro je 30. siječnja 1983. godine u Zagrebu. Uspjeh njegova rada u kazalištima diljem Jugoslavije bio je vidljiv po rastu umjetničke razine predstava, popularizaciji kazališta i većemu interesu publike pa je za svoj rad za života dobio, uz ostala priznanja, i republičku nagradu. Danas njegovo ime nosi nagrada Kalman Mesarić koju za dramsko djelo dodjeljuje Hrvatski sabor kulture, a u Prelogu su 2014. pokrenuti *Dani Kalmana Mesarića*, manifestacija koja obilježava Mesarićev život i djelo te svake godine objavi neko njegovo djelo, ali i potiče suvremenike koji stvaraju iz njegove poetike.

SADRŽAJ

ČOVJEK NE ĆE DA UMRE 5
RIJEČ ČITATELJIMA 73
CRTICA NA KRAJU 83
BIOGRAFIJA KALMANA MESARIĆA 87

KALMAN MESARIĆ
ČOVJEK NE ĆE DA UMRE

Knjižnica Ogranka Matice hrvatske u Čakovcu
Knjiga 145.

TISAK
Tamposit Nedelišće

ISBN: 978-953-8488-36-8

CIP zapis je dostupan u nacionalnom skupnom katalogu knjižničnog sustava Bukinet (katalog.bukinet.hr) pod brojem 991006057148309366.

ISBN: 978-953-8488-36-8